

**Starptautiskā lasītprasmes
novērtēšanas pētījuma
IEA PIRLS 2016
pirmie rezultāti par
4. klašu skolēnu lasītprasmi
Latvijā un pasaulē**

Antra Ozola

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas, psiholoģijas un
mākslas fakultāte

**IZGLĪTĪBAS PĒTNIECĪBAS
INSTITŪTS**

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
Izglītības pētniecības institūts

Antra Ozola

**Starptautiskā lasītprasmes novērtēšanas
pētījuma *IEA PIRLS 2016* pirmie rezultāti
par 4. klašu skolēnu lasītprasmi
Latvijā un pasaulē**

Rīga 2017

Antra Ozola

Starptautiskā lasītprasmes novērtēšanas pētījuma *IEA PIRLS 2016* pirmie rezultāti par 4. klašu skolēnu lasītprasmi Latvijā un pasaulē

Šajā grāmatā analizēti Latvijas skolēnu sasniegumi, to starptautiskie un nacionālie konteksti Starptautiskās izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācijas – *IEA (The International Association for Evaluation of Education Achievement)* Starptautiskajā lasītprasmes novērtēšanas pētījumā *PIRLS 2016 (Progress in International Reading Literacy Study 2016)*, kas norisinājās 50 pasaules valstīs no 2013. gada līdz 2017. gadam.

ESF projekta NR. 8.3.6.1/16/I/001 „DALĪBA STARPTAUTISKOS IZGLĪTĪBAS PĒTĪJUMOS” ietvaros šo pētījumu Latvijā veic Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju, nacionālā pētījuma vadītāja Latvijā ir *Dr. sc. admin.*, docente Antra Ozola.

Šī grāmata ir paredzēta izglītības politikas veidotājiem un izglītības vadītājiem, mācību satura un metodikas speciālistiem, izglītības zinātniekiem un praktiķiem, skolotājiem, studentiem un visiem, kam rūp izglītības kvalitāte Latvijā.

Zinātniskais redaktors: Andrejs Geske

Literārā redaktore: Austra Celmiņa-Ķeirāne

Datorsalikums: Tabita Tīsa

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

ISBN (iespieddarbs) 978-9934-527-52-4

ISBN (elektronisks) 978-9934-527-53-1

© Latvijas Universitāte, 2017

© Antra Ozola, 2017

SATURS

PRIEKŠVārds	4
1. PIRLS Pētījums un tā ietvarstruktūra	5
1.1. Par PIRLS pētījumu	5
1.2. Par lasītprasmi un tās mērīšanu PIRLS pētījumā	6
2. PIRLS Pētījuma izlase un dalībnieki	11
2.1. Pētījuma dalībnieki Latvijā	11
2.2. Starptautiskie PIRLS 2016 dalībnieki	13
3. Latvijas skolēnu lasītprasmes sasniegumi	15
3.1. Latvijas sasniegumi starptautiskā kontekstā	15
3.2. Latvijas skolēnu lasītprasmes sasniegumu analīze nacionālā kontekstā	22
4. Atšķirības lasītprasmes sasniegumos atkarībā no skolēnu dzimuma	29
5. Lasītprasmes sasniegumu sadalījums pa līmeņiem	33
6. Lasītprasmes sasniegumi atkarībā no lasīšanas mērķa	39
7. Skolēnu lasītprasmes sasniegumu analīze atšķirīgos kognitīvajos līmeņos	45
8. Skolēnu lasīšanas prasmju pašnovērtējums	51
Rezultāti un secinājumi	55
Literatūra	56

PRIEKŠVārds

Šī grāmata veltīta Starptautiskā lasītprasmes novērtēšanas pētījuma *PIRLS 2016 (Progress in International Reading Literacy Study 2016)* pirmo rezultātu pasaulē un Latvijā izklāstam. Pētījumu pasaulē organizē Starptautiskās izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācija *IEA (The International Association for Evaluation of Education Achievement)*. ESF projekta NR. 8.3.6.1/16/I/001 „DALĪBA STARPTAUTISKOS IZGLĪTĪBAS PĒTĪJUMOS” ietvaros *PIRLS 2016* pētījumu Latvijā veica Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju. Nacionālā pētījuma vadītāja Latvijā ir *Dr. sc. admin.*, docente Antra Ozola. *PIRLS 2016* pētījumā piedalījās vairāk nekā 340 000 skolēnu, 330 000 vecāku, 16 000 skolotāju un 12 000 skolu direktoru 50 pasaules valstīs.

Grāmata paredzēta izglītības politikas veidotājiem un izglītības vadītājiem, mācību satura speciālistiem, izglītības zinātniekiem un praktiķiem, skolotājiem, atbilstošo studiju virzienu studentiem, īpaši maģistrantiem un doktorantiem.

Starptautiskais ziņojums, publiskojamie pētījuma instrumenti un pētījuma datu bāze pieejami *TIMSS & PIRLS* Starptautiskā pētījumu centra tīmekļa vietnē <https://pirls.bc.edu/>.

Pētnieki izsaka lielu pateicību visiem iesaistītajiem par pētījuma veikšanā ieguldīto darbu un atvēlēto laiku – 4157 Latvijas skolēniem, viņu vecākiem, skolotājiem un skolu direktoriem, Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes studentiem un darbiniekiem: Izglītības pētniecības institūta direktoram prof. A. Geskem, projekta vadītājam Latvijas Universitātē prof. A. Kangro, A. Kozlovskai, L. Mihno, V. Grīviņam, I. Zīlei, I. Priekulei, M. Pavlovam, A. Grāvītei, V. Otto, T. Tīšai, V. Kokorevičai, D. Kaniševskim, J. Rožlapam, A. Brūverei, M. Maļavko, T. Svaram, O. J. Štrobergam, S. Rankai, K. Rankai un citiem pētījuma štata un ārštata palīgiem.

1.1. Par PIRLS pētījumu

PIRLS pētījums izveidots, lai palīdzētu tā dalībvalstīm uzlabot lasīšanas mācīšanas un mācīšanās kvalitāti. Pētījuma mērķis ir sniegt labāko politiski nozīmīgo informāciju par to, kā uzlabot mācīšanu un mācīšanos, lai palīdzētu skolēniem kļūt par izglītotiem un pašpietiekamiem lasītājiem (Mullis et al., 2017a).

PIRLS pētījuma ietvaros skolēnu lasītprasmes mērījums tiek veikts 4. klasē, jo tiek uzskatīts, ka tas ir vecums, kad skolēns ir beidzis mācīties lasīt un sāk lasīt, lai mācītos. Lai pētījumā varētu izmantot informāciju par kontekstu, kādā skolēni apgūst lasītprasmi, PIRLS instrumentu komplekts ietver ne tikai skolēnu testus lasītprasmes novērtēšanai, bet arī skolēnu, viņu vecāku, skolotāju un skolas direktoru aptaujas, kas ļauj izvērtēt gan skolēnu mācību darba kontekstu, gan apkārtējās vides ietekmi uz tā rezultātiem. Līdz ar to dati, kas tiek iegūti Starptautiskajā lasītprasmes novērtēšanas pētījumā, tiek izmantoti ne tikai, lai novērtētu skolēnu lasītprasmi, bet arī lai novērotu sasniegumu progresu laikā un saistītu tos ar skolēnu mājas un skolas vides faktoriem, tādējādi iegūstot informāciju izglītības uzlabošanas iespējām.

Starptautiskais lasītprasmes novērtēšanas pētījums PIRLS pasaulē pirmo reizi notika 2001. gadā un kopš tā laika norisinās katrus piecus gadus. PIRLS pētījumā piedalās vairāki desmiti pasaules valstu. Katrā pētījuma ciklā dalībvalstu skaits un sastāvs mainās, tomēr tam ir tendence aizvien pieaugt. PIRLS 2016 pētījumā piedalījās 50 valstis, katrā no tām – aptuveni 4000 skolēnu no 150 skolām, viņu vecāki, skolotāji un skolu direktori.

Līdz 2017. gadam IEA PIRLS pētījuma ciklos Latvija piedalījies trīs reizes – 2001., 2006. un 2016. gadā, izlaižot 2011. gada pētījuma ciklu. Pateicoties šiem mērījumiem, ir iespējams iegūt arī datus par 4. klases skolēnu lasītprasmes izmaiņu tendencēm valstī 15 gadu laikā.

Starptautiski PIRLS pētījuma organizēšanā un īstenošanā iesaistīti vairāki pasaules mēroga izglītības pētniecības centri:

1. pētījumu vada TIMSS & PIRLS Starptautiskais pētījumu centrs Bostonas koledžā Amerikas Savienotajās Valstīs,
2. sadarbību nodrošina Starptautiskās izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācijas IEA Sekretariāts Amsterdamā,
3. darbu ar pētījuma datiem vada Starptautiskās izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācijas IEA Datu apstrādes un pētījumu centrs Hamburgā,
4. pētījuma dalībnieku izlašu veidošanu koordinē Kanādas Nacionālā statistikas aģentūra,

5. pētījumu katrā dalībvalstī vada nacionālā pētījumu centra darbinieki – organizāciju vai institūciju, kas īsteno pētījumu katrā dalībvalstī, dalībvalsts izvēlas pati. Latvijā kopš 2001. gada *PIRLS* pētījumu īsteno Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts.

PIRLS 2016 pētījuma datu savākšana notika 2016. gada pavasarī, pētījuma rezultāti tika publicēti 2017. gada decembrī.

PIRLS pētījuma ietvaros tiek sagatavots un publicēts ne tikai starptautiskais ziņojums par pētījuma rezultātiem (Mullis et al., 2017a) un katrai dalībvalstij savi nacionālie ziņojumi, bet arī īpaša *PIRLS* Enciklopēdija (Mullis et al., 2017b), kurā iekļauta informācija par visu dalībvalstu izglītības sistēmām un katras valsts specifiku: gan ģeogrāfiskā stāvokļa ziņā, gan iedzīvotāju, gan ekonomikas, gan arī konkrēti lasītprasmes politikas aspektā.

1.2. Par lasītprasmi un tās mērīšanu *PIRLS* pētījumā

Jēdziens *lasītprasme* *PIRLS* pētījumā nozīmē spēju saprast un lietot tās rakstiskās valodas formas, ko piedāvā attiecīgā sabiedrība un/vai kas ir nozīmīgas pašam indivīdam (Mullis, Martin, 2015). Ceturtās klases skolēniem tas nozīmē spēju saprast dažādu grūtības pakāpju tekstu nozīmi un jēgu (Geske, Ozola, 2007). *PIRLS* nemēra lasīšanas ātrumu, raitumu, izteiksmīgumu u. tml., bet IZPRATNI par izlasīto.

Lasītprasmes mērījumi *PIRLS* pētījumā notiek tā, ka katram skolēnam, kurš piedalās pētījumā, rakstiski divās akadēmiskajās stundās jāizpilda lasītprasmes novērtēšanas tests, kas ietver divu tekstu izlasīšanu un atbildēšanu uz jautājumiem par lasīto. Aptuvenais viena lasīšanai paredzētā teksta garums ir 1000 vārdu. Tests sastāv no uzdevumiem ar atbilžu izvēli un uzdevumiem, kas pieļauj brīvas atbildes. Pēc testa skolēni 30–40 minūtēs izpilda arī aptaujas brošūru, sniedzot informāciju par sevi. Pēc tam sev adresētās aptaujas aizpilda arī skolēnu vecāki, skolotāji un skolu direktori.

Lasītprasmes pārbaudes tests veidots, ņemot vērā divus atšķirīgus lasīšanas mērķus:

- jaunas informācijas iegūšana,
- literārās pieredzes papildināšana.

Šis lasītprasmes mērķu dalījums arī ir pamatojums tam, ka pētījumā skolēnu testu veidošanai vienādos apjomos izmanto divu veidu tekstus – literāros un informatīvos. Puse no visiem skolēnu lasītprasmes mērīšanai paredzētajiem tekstiem ir literārie, otra puse – informatīvie teksti. Viena *PIRLS* pētījumā izmantotā literārā un viena informatīvā teksta piemērs ar pavadošajiem lasītprasmes testa uzdevumiem un to vērtēšanas vadlīnijām ievietots šī izdevuma pielikumos.

Literārie teksti ir, piemēram, dažādi stāsti un pasakas. Lasot literāro tekstu, lasītājs iesaistās tajā aprakstītajos notikumos, darbībās, atmosfērā, kā arī izbauda izklāsta valodu. 4. klases skolēniem literāro tekstu lasīšana var piedāvāt iespēju iepazīties ar situācijām un sajūtām, ar kādām lasītājs vēl nav saskāries (Mullis, Martin, 2015).

Savukārt informatīvie teksti ir, piemēram, skaidrojoši apraksti, instrukcijas, biogrāfijas, mācību materiāli ar tabulām un diagrammām, kartes u. c. Informatīvie teksti tiek rakstīti un lasīti dažādu mērķu sasniegšanai, bet to pamatfunkcija ir sniegt lasītājam informāciju par kaut ko. Bieži informatīvi teksti ir faktu apkopojumi, piemēram, biogrāfijas vai instrukcijas, tomēr arī informatīvie teksti var būt subjektīvi. Informatīva teksta autors var izvēlēties lasītāju par kaut ko pārliecināt vai arī rosināt izsvērt dažādus argumentus. Šie teksti lasītājam jālasa ar kritisku prātu, veidojot pašam savu viedokli (Mullis, Martin, 2015).

Visā lasītprasmes testa dizainā kopumā tiek izmantoti 12 dažādi teksti, kas pa pāriem tiek atšķirīgi kombinēti 16 testa brošūru variantos. Pavisam pētījumā tiek izmantoti seši literārie un seši informatīvie teksti. Katrā testa brošūras variantā ir atšķirīga literārā un informatīvā teksta kombinācija, bet katram skolēnam testa ietvaros ir jāizlasa viens literārais un viens informatīvais teksts.

Katram skolēnam automātiski pēc nejaušības principa tiek piešķirts izpildāmās testa brošūras variants. Piecpadsmit testa brošūru variantos lasāmais teksts un jautājumi par to ir sakārtoti secīgi, bet sešpadsmitais variants ir atšķirīgs. Lai vismaz dažus no tekstiem prezentētu reālās dzīves situācijai atbilstošākā veidā, divi teksti (viens literārais un viens informatīvais) tiek pasniegti formātā, kas atgādina žurnālu. Tas tiek saukts par *PIRLS* lasāmgrāmatu. Savukārt atbilstošie uzdevumi, kas pēc tekstu izlasīšanas izpildāmi, ietverti atsevišķā brošūrā. *PIRLS* lasāmgrāmata pēc nejaušības principa tiek piešķirta aptuveni katram sestajam pētījuma dalībniekam.

Lai pēc iespējas pilnvērtīgāk un vispusīgāk novērtētu skolēnu lasītprasmi, *PIRLS* pētījumā tiek izvērtēti četri lasītā teksta izpratnes līmeņi (Mullis, Martin, 2015).

1. Pirmais jeb zemākais līmenis – koncentrēšanās uz tekstu un skaidri formulētas informācijas iegūšana – nozīmē to, ka veiksmīgai informācijas iegūšanai no teksta nepieciešama ātra un automātiska teksta izpratne. Šajā procesā ir ļoti neliela vajadzība kaut ko secināt vai interpretēt. Teksta jēga ir acīmredzama un skaidri uzrakstīta. Lasītājam jāspēj izvērtēt iegūtās informācijas nozīmību un attiecības ar meklējamo. Lasīšanas uzdevumi šī izpratnes līmeņa novērtēšanai varētu būt šādi: identificēt informāciju, kas nozīmīga noteiktam lasīšanas mērķim, meklēt īpašas idejas un definīcijas, noteikt teksta darbības vietu un laiku, meklēt galveno ideju, ja tā tekstā tieši norādīta.

2. Otrais līmenis – tiešu secinājumu izdarīšanas līmenis – attiecas uz gadījumiem, kad lasītājs veido izpratni par tekstu un izdara secinājumus par idejām un informāciju, kas nav tieši pateikta tekstā. Secinājumu izdarīšana ļauj lasītājam iedziļināties teksta nozīmē un aizpildīt „tukšās vietas”, kas tieši nav minētas. Daži no secinājumiem ir pašsaprotami un balstīti uz tekstā sniegto informāciju – lasītājam tikai jāsavieno divas vai vairākas idejas vai informācija no teksta. Šajā izpratnes līmenī runa ir par secinājumiem, kas ir viegli izdarāmi, ja arī nav tekstā tieši pateikti. Lasīšanas uzdevumi šī izpratnes līmeņa novērtēšanai varētu būt šādi: noteikt tādu apzīmētāju, kas izteikts ar vietniekvārdu, atrast vispārinājumus un raksturot darbojošos personu attiecības, secināt, ka viens notikums izraisījis citu, vai atrast galveno domu, ja to apliecina vairāki argumenti.

3. Trešais izpratnes līmenis – ideju un informācijas interpretēšana un integrēšana no teksta, izmantojot savu pasaules izpratni. Lasītāji saista idejas, kas ir ne tikai netiešas, bet arī interpretējamas, balstoties uz personīgo uztveri. Kad lasītāji interpretē un integrē teksta informāciju un idejas, viņiem ir lielāka nepieciešamība pēc papildu zināšanām un pieredzes nekā izdarot tiešu secinājumu. Tāpēc teksta nozīmes izpratne, kas veidojas, interpretējot un integrējot idejas un informāciju, būs atšķirīga dažādiem lasītājiem atkarībā no personīgās pieredzes un zināšanām, ko viņi izmantojuši uzdevumu izpildē. Lasīšanas uzdevumi šī izpratnes līmeņa novērtēšanai varētu būt šādi: uztvert vispārējā teksta vēstījumu vai tēmu, izsvērt darbojošos personu rīcības alternatīvas, salīdzināt un pretstatīt teksta informāciju, uztvert teksta noskaņu un toni, interpretēt teksta informācijas izmantojamību realitātē.

4. Ceturtais jeb augstākais izpratnes līmenis – teksta satura, valodas un izmantoto elementu izvērtēšana. Uzsvars no nozīmes konstruēšanas pārvietojas uz kritisku paša teksta izvērtēšanu. Pētot un izvērtējot teksta struktūras un valodas elementus, lasītājs izmanto savas zināšanas par valodas lietojumu un vispārīgu vai specializētu žanru tekstu iezīmēm. Teksts tiek uzskatīts par veidu, kā nodot sajūtas, idejas un informāciju. Lasītāji varētu atrast teksta radīšanas vājās vietas vai arī pamanīt autora meistarības apliecinājumus. Šajā procesā liela nozīme ir lasīšanas pieredzei un valodas pārzināšanai. Lasīšanas uzdevumi šī izpratnes līmeņa novērtēšanai varētu būt šādi: izvērtēt aprakstīto notikumu realizēšanās varbūtību, aprakstīt autora nolūku pārsteidzoša teksta nobeiguma izveidē, izvērtēt teksta informācijas pilnīgumu un skaidrību, noteikt autora viedokli par centrālo ideju.

Uzdevumu īpatsvars testā četru lasītā teksta izpratnes līmeņu mērīšanai ir šāds: koncentrēšanās uz tekstu un skaidri formulētas informācijas iegūšana – 20% no visiem uzdevumiem, tiešu secinājumu izdarīšana – 30% no visiem uzdevumiem, ideju un informācijas interpretēšana un integrēšana no teksta – 30% no visiem uzdevumiem, teksta satura, valodas un izmantoto elementu izvērtēšana – 20% no visiem uzdevumiem.

Uzdevumu īpatsvara sadalījums pa skolēnu lasītprasmes mērīšanai paredzētajiem lasīšanas nolūkiem un izpratnes līmeņiem *PIRLS* pētījumā parādīts 1. tabulā.

1. tabula.

PIRLS struktūra – lasīšanas nolūki un izpratnes līmeņi

Lasīšanas nolūki	Literārā pieredze	50 %
	Informācijas ieguve	50 %
Izpratnes līmeņi (kognitīvās jomas)	Koncentrēties uz tekstu un iegūt skaidri formulētu informāciju no tā	20 %
	Izdarīt tiešus secinājumus	30 %
	Interpretēt un integrēt idejas un informāciju	30 %
	Pētīt un izvērtēt saturu, valodu un tekstuālus elementus	20 %

PIRLS pētījumā lasītprasmes novērtēšanai izmanto divu tipu uzdevumus:

- uzdevumus ar dotiem atbilžu variantiem un
- brīvo atbilžu uzdevumus.

Uzdevumu izstrādes procesā par katru tekstu, kas tiks izmantots skolēnu lasītprasmes novērtēšanas mērījumiem, tiek izveidoti gan brīvo atbilžu uzdevumi, gan

uzdevumi ar dotiem atbilžu variantiem. Uzdevumi ar dotiem atbilžu variantiem dod iespēju relatīvi īsā laikā iegūt ticamus, drošus un ekonomiskus mērījumus no plaša kognitīvo procesu klāsta. Turpretim brīvo atbilžu uzdevumi ļauj skolēniem pamatot atbildi ar pierādījumiem, paskaidrot literārā tēla darbības, aprakstīt notikumus vai procedūras un prognozēt tālākos notikumus (Geske, Grīnfelds, 2006). Ceturtās klases skolēnam uzdevumu ar dotiem atbilžu variantiem vajadzētu atrisināt vienas minūtes laikā. Brīvo atbilžu uzdevumu izpildei tiek atvēlēts vairāk laika: 1–2 minūtes, ja tiek prasīta īsa atbilde, un 3–5 minūtes paplašinātai atbildei.

Par katru tekstu, kas skolēniem jāizlasa, tiek uzdoti aptuveni septiņi uzdevumi ar dotiem atbilžu variantiem un trīs vai četri brīvo atbilžu uzdevumi. Atbildes uz uzdevumiem ar dotiem atbilžu variantiem tiek vērtētas ar 0 vai 1 punktu. Par katru tekstu tiek uzdoti divi vai trīs brīvo atbilžu uzdevumi, uz kuriem atbildes var tikt novērtētas ar maksimālo punktu skaitu 1 vai 2, un katram tekstam ir viens brīvo atbilžu uzdevums, uz kuru atbilde var tikt novērtēta ar maksimālo punktu skaitu 3 (Mullis, Martin, 2015). Maksimālais iegūstamo punktu skaits par uzdevumu atkarīgs no teksta izpratnes līmeņa, kas nepieciešams tā pareizai izpildei. Katram tekstam sagatavoti uzdevumi, par kuriem maksimālais iegūstamo punktu kopskaits ir vismaz 15.

Tā kā starptautiskā pētījumā ir svarīgi, lai skolēni visās dalībvalstīs tiktu vērtēti vienādi, ir izstrādātas speciālas vērtēšanas vadlīnijas katram uzdevumam, kuras ievēro uzdevumu vērtētāji.

Kopš 2016. gada *PIRLS* pētījuma dalībvalstīm ir iespēja novērtēt arī savu skolēnu digitālo lasītprasmi ar pētījuma moduļa *e-PIRLS* palīdzību, bet Latvijā šis lasītprasmes pētījuma modulis pagaidām nav īstenots.

1.1. Pētījuma dalībnieki Latvijā

PIRLS 2016 pētījuma mērķa populācija (ģenerālā kopa) bija visi 4. klases skolēni Latvijā (sk. 2. tabulu). Saskaņā ar pētījuma nolikumu, no izlases veidošanas nav vēlams izslēgt vairāk par 5% no pētījuma populācijas. 2016. gadā, salīdzinot ar citiem PIRLS pētījuma cikliem, Latvijā vispārizglītojošajās skolās bija vairāk skolēnu ar īpašām vajadzībām un skolēnu, kas nepārvalda mācību valodu. Tādējādi kopējie pētījuma ģenerālkopas izslēgumi Latvijā sasniedza 7,8%, kas savukārt nozīmē to, ka pētījuma rezultāti attiecināmi uz 90–95% populācijas.

Tātad PIRLS pētījuma izlasē netiek iekļauti skolēni no skolām ar mācību valodu, kas nav ne latviešu, ne krievu (piemēram, poļu, angļu vai ukraiņu), skolēni no speciālajām skolām, kā arī skolēni no ļoti mazām skolām (ar trim vai mazāk skolēniem 4. klasē). Klases līmenī izslēgtie skolēni bija skolēni ar kādām fiziska vai mentāla rakstura problēmām, vai ar nepietiekamām valodas zināšanām, kas liedz pildīt lasītprasmes testus. 2. tabulā labi redzamas arī skolu un skolēnu skaita izmaiņas. Latvijā laikā no 1999. gada līdz 2015. gadam skolēnu skaits 4. klasē samazinājies par aptuveni 16 000, bet skolu skaits – par aptuveni 300.

Kopā ar PIRLS 2016 pētījuma izlasi Latvijā parādītas arī PIRLS 2001 un PIRLS 2006 pētījuma ciklu izlases. Visos ciklos izlases veidotas pēc līdzīgiem principiem, un tas ir būtiski, veicot skolēnu sasniegumu izmaiņu aprēķinus.

2. tabula.

PIRLS pētījuma ciklu mērķa populācija un izslēgtie skolēni Latvijā

	PIRLS 2001	PIRLS 2006	PIRLS 2016
Skolas, kurās ir 4. klase	1044	825	738
4. klases skolēni	35 741	20 575	19 349
Skolas bērniem ar īpašām vajadzībām	90	80	57
Skolas ar mācību valodu, kas nav ne latviešu, ne krievu	9	6	9
Ļoti mazas skolas (skolēnu skaits klasē mazāks par 4)	91	38	58
Skolēni izslēgti no izlases skolas līmenī	4,3%	4,3%	4,3%
Skolēni izslēgti no izlases klases līmenī	0,6%	0,5%	3,5%

Lai pētījuma izlase būtu maksimāli reprezentatīva, visas potenciālās pētījuma dalībiskolas pirms izlases veidošanas tika sadalītas apakšizlases slāņos jeb stratos. PIRLS 2016 izlase Latvijā tika veidota no šādiem slāņiem:

1. mācību valoda – latviešu, krievu,
2. urbanizācija – Rīga, lielās pilsētas, mazās pilsētas un lauki,
3. skolas tips – vidusskolas un ģimnāzijas, pamatskolas un sākumskolas.

PIRLS pētījuma izlase ir reprezentatīva stratificēta divu pakāpju klasterizlase. Pirmajā pakāpē izlasē skolas tiek iekļautas, izmantojot sistemātisko lielumu

proporcionālo gadījuma izlases metodi, tātad lielākām skolām ir lielāka varbūtība iekļūt izlasē. Otrajā pakāpē ar vienādo varbūtību izlases metodi no katras izlases skolas nejauši tika izvēlēta viena vai divas klases, kuras piedalījās pētījumā.

PIRLS 2016 pētījuma skolu izlasē no katras dalībvalsts bija vismaz 150 skolas un 4000 skolēnu. Šāds izlases lielums ļauj salīdzināt datus skolas un klases līmenī ar precizitāti $\pm 16\%$ no standartnovirzes ar 95% ticamības līmeni. Daļai izlasē iekļuvušo skolu tika izvēlētas pēc parametriem (skolēnu skaits, mācību valoda, urbanizācija) maksimāli līdzīgas viena vai divas rezerves skolas. Tās tika aicinātas piedalīties pētījumā, ja izlases skola nepiedalījās. Lielākās skolas pētījuma izlasē tika iekļautas automātiski un bija neaizvietošanas. Ja piedalīties atsakās neaizvietojamā skola, tad valstij pasliktinās dalības rādītāji un palielinās mērījumu kļūdas.

IEA PIRLS pētījuma nolikumā norādīts, ka pētījumā jāpiedalās vismaz 85% izlases skolu bez rezerves skolām. Pētījumā piedalījušos skolēnu skaits nedrīkst būt mazāks par 85% no visiem izlasē iekļuvušajiem skolēniem. *PIRLS* pētījuma ciklu skolu un skolēnu dalības rādītāji Latvijā apkopoti 3. tabulā. Visos *IEA PIRLS* pētījuma ciklos Latvija ir izpildījusi prasības pētījuma dalībnieku līdzdalībai. 4. tabulā parādīts *PIRLS* pētījumu dalībnieku skaits Latvijā.

3. tabula.

PIRLS pētījuma ciklu dalības rādītāji Latvijā

Dalībaskolas un skolēni	<i>PIRLS 2001</i>	<i>PIRLS 2006</i>	<i>PIRLS 2016</i>
Dalībaskolas bez aizvītotajām	89%	97%	95%
Dalībaskolas ar aizvītotajām	94%	98%	97%
Izlasē iekļautie skolēni	93%	94%	94%

4. tabula.

PIRLS pētījuma ciklu dalībnieki Latvijā

	<i>PIRLS 2001</i>	<i>PIRLS 2006</i>	<i>PIRLS 2016</i>
Latvijas skolas	141	147	150
Ceturto klašu skolēni	3019	4162	4157
Ceturto klašu lasītprasmes (valodas) skolotāji	141	211	220
Ceturto klašu skolēnu vecāki	3019	3974	4157

5. tabulā parādīts *PIRLS* pētījuma respondentu kopas raksturojums un respondentu sadalījums pa grupām – pēc dzimuma, mācību valodas, novadiem un urbanizācijas. Respondentu skaits grupās nav proporcionāls skolēnu skaitam, bet izvēlēts tā, lai samazinātu izlases kļūdas.

Respondentu sadalījums novados atbilst Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem, kādi minēti Latvijas Republikas Satversmē. Iedzīvotāju īpatsvara un galvaspilsētas statusa dēļ Rīga izdalīta kā atsevišķa teritoriāla vienība.

Savukārt urbanizācijas grupas *PIRLS* pētījuma izlasē Latvijā definētas šādi:

- Rīga – skolas, kas atrodas Latvijas galvaspilsētas teritorijā;
- lielās pilsētas – skolas, kas atrodas astoņās republikas pilsētās, izņemot Rīgu: Daugavpilī, Jēkabpilī, Jelgavā, Jūrmalā, Liepājā, Rēzeknē, Valmierā un Ventspilī;

- mazās pilsētas – skolas, kas atrodas kādā no 67 novadu pilsētām: Ainažos, Aizkrauklē, Aizputē, Aknīstē, Alojā, Alūksnē, Apē, Aucē, Baldonē, Baložos, Balvos, Bauskā, Brocēnos, Cēsīs, Cesvainē, Dagdā, Dobelē, Durbē, Grobiņā, Gulbenē, Ikšķilē, Ilūkstē, Jaunjelgavā, Kandavā, Kārsavā, Krāslavā, Kuldīgā, Ķegumā, Lielvārdē, Līgatnē, Limbažos, Līvānos, Lubānā, Ludzā, Madonā, Mazsalacā, Ogrē, Olainē, Pāvilostā, Piltenē, Pļaviņās, Preiļos, Priekulē, Rūjienā, Sabilē, Salacgrīvā, Salaspilī, Saldū, Saulkrastos, Sedā, Siguldā, Skrundā, Smiltēnē, Staicelē, Stendē, Strenčos, Subatē, Talsos, Tukumā, Valdemārpilī, Valkā, Vangažos, Varakļānos, Viesītē, Viļakā, Viļānos vai Zilupē;
- lauki – skolas, kas neatrodas pilsētās.

5. tabula.

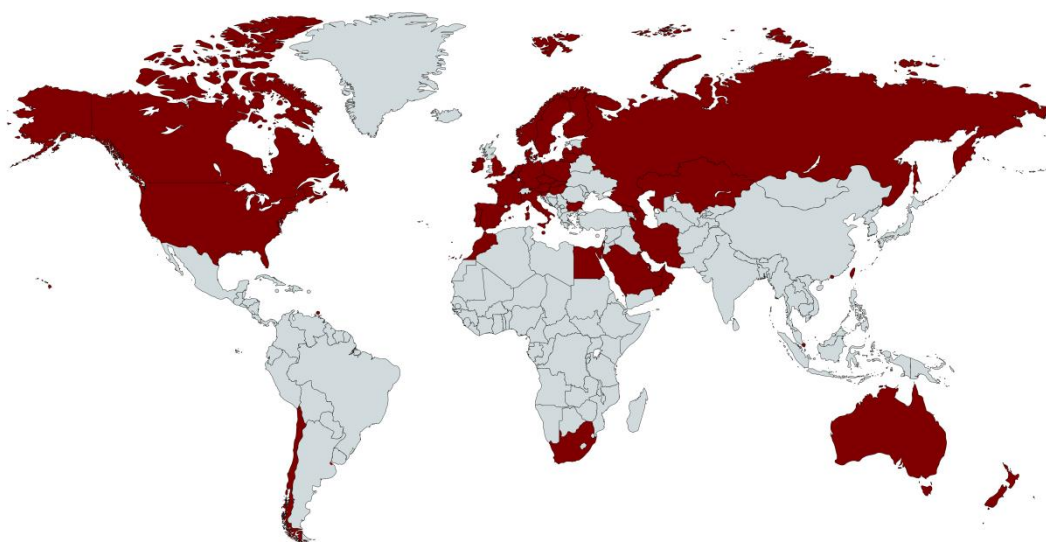
Respondentu kopas raksturojums

	PIRLS 2001	PIRLS 2006	PIRLS 2016
Dzimums			
Meitenes	1483 (49%)	2165 (48%)	2117 (51%)
Zēni	1536 (51%)	2295 (51%)	2039 (49%)
Mācību valoda			
Latviešu	2111 (70%)	3315 (74%)	2924 (70%)
Krievu	908 (30%)	1154 (26%)	1233 (30%)
Novadi			
Kurzeme	429 (14%)	917 (21%)	434 (10%)
Latgale	390 (13%)	578 (13%)	510 (12%)
Rīga	1185 (39 %)	1959 (44%)	1650 (40%)
Vidzeme	491 (16%)	579 (13%)	914 (22%)
Zemgale	524 (17%)	436 (10%)	649 (16%)
Urbanizācija			
Rīga	966 (32%)	1522 (34%)	1650 (40%)
Lielās pilsētas	558 (19%)	1095 (25%)	1119 (27%)
Mazās pilsētas	709 (24%)	1206 (27%)	789 (19%)
Lauki	786 (26%)	646 (15%)	599 4%)

1.2. Starptautiskie PIRLS 2016 dalībnieki

PIRLS pētījumā galvenokārt startē valstis kopumā, bet ir gadījumi, kad pētījumā piedalās atsevišķas izglītības sistēmas vai valstu daļas, kas vēlas, lai viņu skolēnu lasītprasmes sasniegumi tiktu mērīti kā atsevišķa vienība un arī pētījuma rezultāti tiktu analizēti un ziņoti atsevišķi. Kā dalībvalstis (kaut arī ne vienmēr konkrētā ģeopolitiskā vienība ir autonoma valsts) PIRLS pētījumā iesaistījušās: Anglija, Apvienotie Arābu Emirāti, ASV, Austrālija, Austrija, Azerbaidžāna, Bahreina, Beļģija (flāmu), Beļģija (franču), Bulgārija, Čehija, Čīle, Dānija, Dienvidāfrika, Ēģipte, Francija, Gruzija, Honkonga, Irāna, Itālija, Izraēla, Īrija, Jaunzēlande, Kanāda, Katara, Kazahstāna, Krievija, Kuveita, Latvija, Lietuva, Makao, Malta, Maroka, Nīderlande, Norvēģija, Omāna, Polija, Portugāle, Saūda Arābija, Singapūra, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Taivāna, Trinidāda un Tobago, Ungārija, Vācija, Ziemeļīrija un Zviedrija. Kā

atsevišķi dalībnieki pētījumā piedalās: Buenosairesa, Ontārio, Kvebeka, Dānijas 3. klase, Norvēģijas 4. klase (jo Norvēģijā bērni uzsāk skolas gaitas tajā kalendārajā gadā, kad kļūst 6 gadus veci, un tas ir agrāk nekā lielā daļā citu pētījuma dalībvalstu, tāpēc Norvēģija *PIRLS* pētījumā piedalās atsevišķi ar 5. un ar 4. klasi), Maskava, Dienvidāfrikas 5. klase (skolēni, kas runā angļu, afrikāņu vai zulu valodā), Andalūzija, Madride, Abū Dabī un Dubaija. *PIRLS 2016* pētījuma dalībnieki pasaulē redzami 1. attēlā.

1. attēls.

PIRLS 2016 pētījuma dalībvalstis

3.1. Latvijas sasniegumi starptautiskā kontekstā

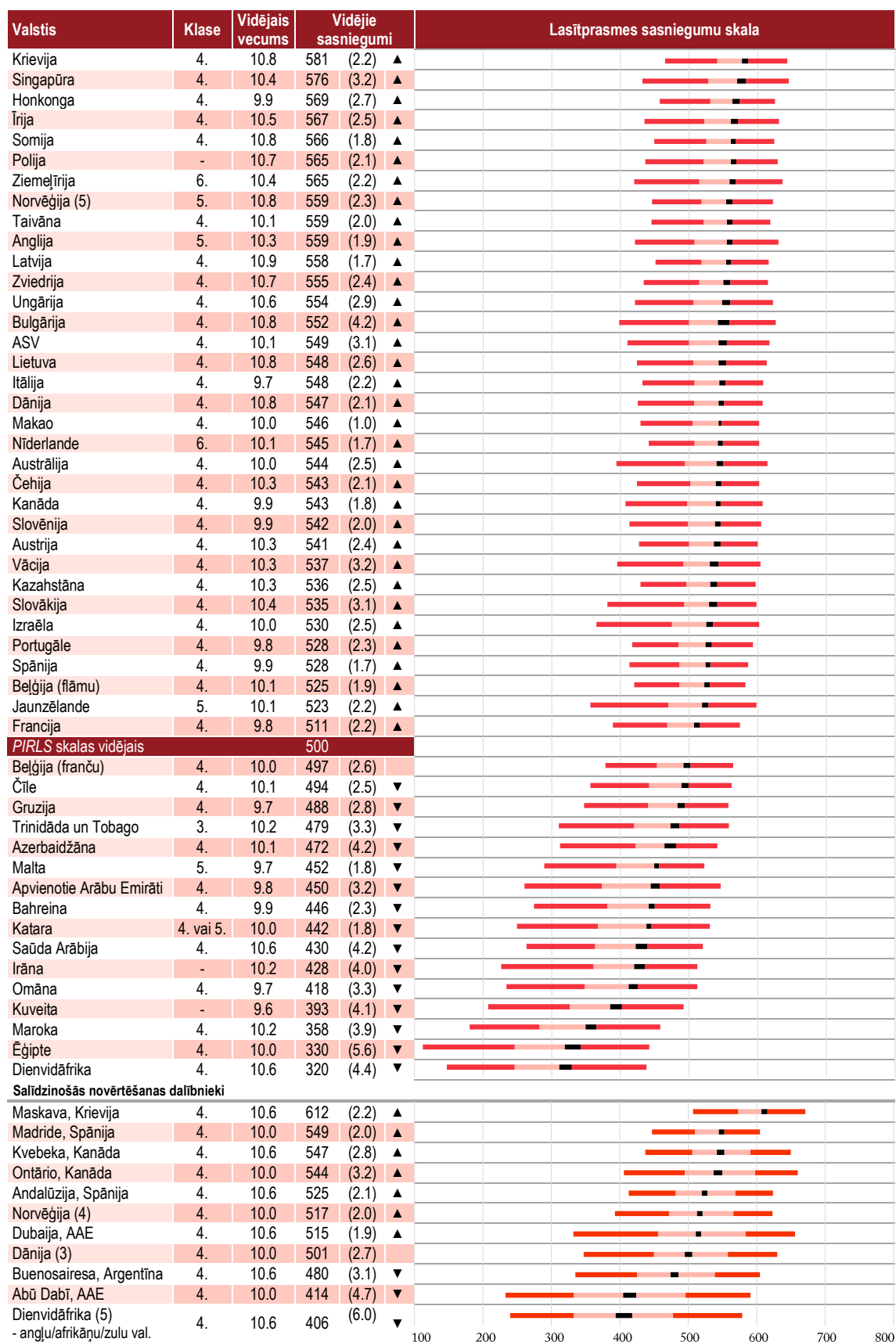
Kaut arī pētījuma mērķa grupa bija 4. klases skolēni, dažās valstīs mērķa grupās tika iekļautas 3., 5. vai pat 6. klases. Šādu izvēli noteica testējamo skolēnu vecums un fakts, ka dažās valstīs (piemēram, Anglijā, Maltā, Trinidādā un Tobāgo) skolēni sāk iet skolā no piecu gadu vecuma. Savukārt Norvēģija testēja gan 4., gan 5. klasi – 4. klasi, lai varētu salīdzināt savas valsts sasniegumus starp pētījuma cikliem, bet 5. klasi – lai varētu salīdzināt savus sasniegumus ar citām Ziemeļvalstīm, kurās bērni skolas gaitas uzsāk gadu vēlāk. Jāatzīmē, ka no visu valstu ceturto klašu skolēniem Latvijas skolēnu vidējais vecums bija viens no lielākajiem – 10,9 gadi, kas apvienojumā ar obligāto pirmsskolas izglītību no piecu gadu vecuma deva mūsu valsts skolēniem visai lielas priekšrocības. Vidēji visjaunākie ceturtnās klases skolēni bija Kuveitā – 9,6 gadi.

6. tabulā parādīti visu dalībvalstu skolēnu vidējie sasniegumi *PIRLS 2016* pētījumā. Jāuzsver, ka norādītais punktu skaits atbilst vidējiem sasniegumiem, savukārt horizontālā krāsainā līnija ataino sasniegumu izkliedi valstī. Redzams, ka katrā valstī bija skolēni ar ļoti augstiem sasniegumiem un skolēni ar ļoti zemiem sasniegumiem. Dažās valstīs sasniegumu izkliede ir ļoti plaša, piemēram, Ēģiptē. Tas nozīmē, ka starp skolēniem ar viszemākajiem un visaugstākajiem sasniegumiem ir ļoti liels punktu intervāls. Ir valstis ar salīdzinoši mazu sasniegumu izkliedi, piemēram, Beļģijas flāmu daļa. Tas nozīmē to, ka konkrētās valsts skolēnu sasniegumi ir savstarpēji tuvāki uz mērījumu skalas, izglītības sistēma – vienlīdzīgāka.

PIRLS pētījumā lietotā rezultātu skala ir nemainīga. Pētījuma pirmajā ciklā – *PIRLS 2001* – tika izveidota rezultātu skala ar vidējo vērtību 500 un standartnovirzi 100. Tā tika aprēķināta pēc *PIRLS 2001* datiem no toreizējo dalībvalstu rezultātiem. Lai varētu aprēķināt sasniegumu izmaiņas, arī turpmākajos pētījuma ciklos tika lietota tā pati skala.

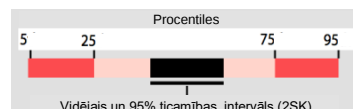
Redzams, ka Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasmē ir 558 punkti, kas ir ievērojami augstāk par *PIRLS 2016* pētījuma dalībvalstu vidējiem sasniegumiem. Kopš iepriekšējā mērījuma 2006. gadā Latvijai ir nozīmīgs sasniegumu kāpums, tātad mūsu 4. klases skolēni desmit gadu laikā ir kļuvuši prasmīgāki lasītāji. Valstu sarakstā Latvijas skolēni atrodas 11. vietā. 2001. gada pētījumā Latvija bija 5. vietā aiz Zviedrijas, Nīderlandes, Anglijas un Bulgārijas, bet 2006. gadā, neskaitot atsevišķas Kanādas provinces, – 13. vietā. Tomēr valsts vietai starptautiskā rangū tabulā nebūtu jāpievērš liela vērība, jo šis rindojums mainās no pētījuma cikla uz ciklu līdz ar izmaiņām dalībvalstu sastāvā. Tas, kas salīdzināms starp pētījuma cikliem, ir punktos izteiktie vidējie sasniegumi, kas atliekti uz nemainīgas mērījumu skalas.

4. klases skolēnu lasītprasmes sasniegumu sadalījums

Standartklūdas dotas iekavās.

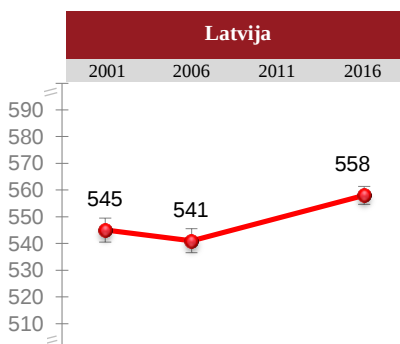
- ▲ Valsts vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par PIRLS skales vidējo
▼ Valsts vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki par PIRLS skales vidējo

2006. un 2016. gadā līdere ar visaugstākajiem sasniegumiem *PIRLS* pētījumā ir Krievija, kas 2011. gadā augstāko sasniegumu valsts godu bija uz brīdi atdevusi Honkongai. Pirmajā *PIRLS* pētījumu ciklā 2001. gadā šis augsto sasniegumu lielvalstis parādīja visai pieticīgu sniegumu, un to sasniegumi bija zemāki nekā Latvijai. Acīmredzot ar pirmo mērījumu pietika, lai ķertos pie savas valsts sākumizglītības reformas, kas Honkongai, Singapūrai un Krievijai ir izrādījusies īpaši veiksmīga, un piecu gadu laikā sasniegtie augstie rezultāti – noturīgi. Latvijas šī brīža rezultāts (558 punkti) atbilst Singapūras rezultātam 2006. gadā, kad tas bija trešais augstākais starp pētījuma dalībvalstīm. 2016. gadā Singapūras sasniegumi jau atbilst 575 skalas punktiem, tātad, lai starptautiski salīdzinošā kontekstā saglabātu ļoti augstus sasniegumus, dalībvalstīm tiem ir konsekventi jāpaaugstinās.

7. tabulā parādīta dalībvalstu skolēnu vidējo lasītprasmes sasniegumu starpības statistiskā nozīmība. Lai arī pēc iegūtajiem punktiem Latvijas skolēnu sasniegumi ir zemāki nekā Norvēģijas, Taivānas un Anglijas skolēnu sasniegumi, šīs atšķirības nav statistiski nozīmīgas mērījumu kļūdu dēļ. Tāpat pētījuma dati neļauj apgalvot, ka Latvijas skolēnu sasniegumi būtu statistiski nozīmīgi augstāki nekā Zviedrijas, Ungārijas un Bulgārijas skolēnu sasniegumi.

8. tabulā parādītas *PIRLS* pētījuma dalībvalstu skolēnu lasītprasmes sasniegumu izmaiņas četros pētījuma ciklos laikā no 2001. gada līdz 2016. gadam. Redzams, ka, piemēram, Francija ir valsts ar konsekventi krītošiem vidējiem sasniegumiem, savukārt Norvēģija, Krievija un Slovēnija atradušas veidus, kā no cikla uz ciklu savas valsts sasniegumus paaugstināt. Latvijai, salīdzinot 2001. gada rezultātus ar 2006. gadu, redzams statistiski nenožīmīgs samazinājums par 4 punktiem, savukārt 2016. gadā konstatētais vidējo sasniegumu paaugstinājums par 17 punktiem 10 gadu laikā kopš iepriekšējā mērījuma gan ir statistiski nozīmīgs. Latvijas sasniegumu dinamika ilustrēta 2. attēlā. Desmit gadu laikā Latvijas skolēnu sasniegumi starptautiskajā rangā tabulā ir apsteiguši ASV, Dāniju, Lietuvu, Itāliju, Vāciju, Nīderlandi un Beļģiju. No 2006. līdz 2016. gadam Latvijas sasniegumu izaugsme ir bijusi ļoti līdzīga kā Anglijā.

2. attēls.

**Latvijas skolēnu sasniegumu izmaiņas lasītprasme
laika posmā no 2001. līdz 2016. gadam**

Valstis	Videjies sasniegumi
Krievija	
Singapūra	
Honkongā	
Ķīnā	
Gonimā	
Polijā	
Ziemeļņijā	
Norvēģijā (5)	
Latvijā	
Anglijā	
Latvijā	
Zviedrijā	
Ungārijā	
Bulgārijā	
ASV	
Ietuvā	
Itālijā	
Dānijā	
Makao	
Vēsturlinde	
Austrālijā	
Ķīnā	
Kanādā	
Slovēnijā	
Austrijā	
Āzijā	
Kazahstānā	
Slovākijā	
Israēlā	
Portugālē	

[illegible]

7. tabula (turpinājums).

Lasītprasmes vidējo sasniegumu salīdzinājums starp valstīm

Norāde: Tabula jālasa pa rindām, izvēlēto valsti salīdzinot ar citām pa vertikāli. Simboli norāda, vai attiecīgās rindas valsts vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi zemāki (▼) vai augstāki (▲) par valsti attiecīgajā kolonnā. Standartklūdas dotas iekavās.

Valstis		Vērtējums	Spānija	Beļģija (flāmu)	Jaunzēlande	Francija	Beļģija (franču)	Čīle	Gruzija	Trinidāda un Tobago	Azerbaidžāna	Malta	Apvienotie Arābu Emirāti	Bahreina	Katara	Saūda Arābija	Irāna	Omāna	Kuveita	Maroka	Ēģipte	Dienvidāfrika	Salīdzinošās novērtēšanas dalībnieki	Maskava, Krievija	Madride, Spānija	Kvebeka, Kanāda	Ontārio, Kanāda	Andalūzija, Spānija	Norvēģija (4)	Dubaja, AAE	Dānija (3)	Buenosaires, Argentīna	Abū Dabi, AAE	Dienvidāfrika (5) - angļu/afrikāņu/zulu val.		
Krievija	581	(2.2)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Singapūra	576	(3.2)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Honkonga	569	(2.7)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Īrija	567	(2.5)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Somija	566	(1.8)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Polija	565	(2.1)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Ziemeļīrija	565	(2.2)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Norvēģija (5)	559	(2.3)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Taivāna	559	(2.0)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Anglija	559	(1.9)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Latvija	558	(1.7)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Zviedrija	555	(2.4)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Ungārija	554	(2.9)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Bulgārija	552	(4.2)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
ASV	549	(3.1)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Lietuva	548	(2.6)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Itālija	548	(2.2)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Dānija	547	(2.1)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Makao	546	(1.0)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Nīderlande	545	(1.7)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Austrālija	544	(2.5)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Čehija	543	(2.1)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Kanāda	543	(1.8)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Slovēnija	542	(2.0)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Austrija	541	(2.4)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Vācija	537	(3.2)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Kazahstāna	536	(2.5)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Slovākija	535	(3.1)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Izraēla	530	(2.5)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Portugāle	528	(2.3)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Spānija	528	(1.7)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Beļģija (flāmu)	525	(1.9)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Jaunzēlande	523	(2.2)	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Francija	511	(2.2)	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Beļģija (franču)	497	(2.6)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Čīle	494	(2.5)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Gruzija	488	(2.8)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Trinidāda un Tobago	479	(3.3)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Azerbaidžāna	472	(4.2)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Malta	452	(1.8)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Apvienotie Arābu Emirāti	450	(3.2)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Bahreina	446	(2.3)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Katara	442	(1.8)	▼	▼	▼	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▼	▲	▼	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲	▲
Saūda Arābija	430	(4.2)	▼	▼	▼	▼																														

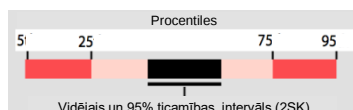
PIRLS pētījuma dalībvalstu lasītprasmes sasniegumu izmaiņas kopš 2001. gada

Norāde: Tabula jālasa pa rindām, lai noteiktu, vai sasniegumi gadā, kas norādīts rindas nosaukumā, ir statistiski nozīmīgi augstāki (▲) vai statistiski nozīmīgi zemāki (▼) nekā gadā, kas norādīts kolonnas nosaukumā.

Valsts	Vidējie sasniegumi	Sasniegumu starpība starp gadiem			Lasītprasmes sasniegumu izklike
		2011	2006	2001	
Austrālija					
2016	544 (2.5)	17 ▲			
2011	527 (2.3)				
Austrija					
2016	541 (2.4)	12 ▲	2		
2011	529 (1.9)		-9 ▼		
2006	538 (2.2)				
Azerbaidžāna					
2016	470 (4.4)	8			
2011	462 (3.3)				
Beļģija (flāmu)					
2016	525 (1.9)		-22 ▼		
2006	547 (1.9)				
Beļģija (franču)					
2016	497 (2.6)	-9 ▼	-2		
2011	506 (2.9)		6		
2006	500 (2.6)				
Bulgārija					
2016	552 (4.2)	20 ▲	5	1	
2011	532 (4.1)		-15 ▼	-19 ▼	
2006	547 (4.4)			-3	
2001	550 (3.8)				
Kanāda					
2016	543 (1.8)	-5 ▼			
2011	548 (1.6)				
Taivāna					
2016	559 (2.0)	6 ▲	24 ▲		
2011	553 (1.8)		18 ▲		
2006	535 (2.0)				
Čehija					
2016	543 (2.1)	-2		6 ▲	
2011	545 (2.2)			9 ▲	
2001	537 (2.3)				
Dānija					
2016	547 (2.1)	-7 ▼	1		
2011	554 (1.7)		8 ▲		
2006	546 (2.2)				
Anglija					
2016	559 (1.9)	7 ▲	19 ▲	6	
2011	552 (2.6)		12 ▲	-1	
2006	539 (2.5)			-13 ▼	
2001	553 (3.5)				
Somija					
2016	566 (1.8)	-2			
2011	568 (1.8)				
Francija					
2016	511 (2.2)	-9 ▼	-10 ▼	-14 ▼	
2011	520 (2.7)		-2	-5	
2006	522 (2.0)			-4	
2001	525 (2.4)				
Gruzija					
2016	488 (2.8)	1	17 ▲		
2011	488 (3.1)		17 ▲		
2006	471 (3.2)				
Vācija					
2016	537 (3.2)	-4	-10 ▼	-2	
2011	541 (2.3)		-7 ▼	2	
2006	548 (2.2)			9 ▲	
2001	539 (1.9)				
Honkonga					
2016	569 (2.7)	-2	5	41 ▲	
2011	571 (2.3)		7 ▲	43 ▲	
2006	564 (2.4)			36 ▲	
2001	528 (3.1)				
Ungārija					
2016	554 (2.9)	15 ▲	3	11 ▲	
2011	539 (2.8)		-12 ▼	-4	
2006	551 (2.9)			8 ▲	
2001	543 (2.2)				
Irāna					
2016	428 (4.0)	-29 ▼	7	14 ▲	
2011	457 (2.9)		36 ▲	44 ▲	
2006	421 (3.2)			7	
2001	414 (4.3)				
Īrija					
2016	567 (2.5)	15 ▲			
2011	552 (2.3)				

Standartklūdas dotas iekavās.

100 200 300 400 500 600 700 800

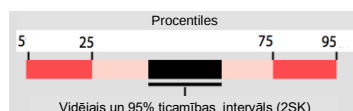

PIRLS pētījuma dalībvalstu lasītprasmes sasniegumu izmaiņas kopš 2001. gada

Norāde: Tabula jālasa pa rindām, lai noteiktu, vai sasniegumi gadā, kas norādīts rindas nosaukumā, ir statistiski nozīmīgi augstāki (▲) vai statistiski nozīmīgi zemāki (▼) nekā gadā, kas norādīts kolonnas nosaukumā.

Valsts	Vērtība sasniegumi	Sasniegumu starpība starp gadiem			Lasītprasmes sasniegumu izkļaide
		2011	2006	2001	
Izraēla					
2016	530 (2.5)	-11 ▼			
2011	541 (2.7)				
Itālija					
2016	548 (2.2)	7 ▲	-3	7 ▲	
2011	541 (2.2)		-10 ▼	1	
2006	551 (2.9)			11 ▲	
2001	541 (2.4)				
Latvija					
2016	558 (1.7)		17 ▲	13 ▲	
2006	541 (2.3)			-4	
2001	545 (2.3)				
Lietuva					
2016	550 (2.8)	22 ▲	13 ▲	6	
2011	528 (2.0)		-9 ▼	-15 ▼	
2006	537 (1.7)			-6 ▼	
2001	543 (2.6)				
Malta					
2016	452 (1.8)	-5 ▼			
2011	457 (1.4)				
Maroka					
2016	358 (3.9)	47 ▲			
2011	310 (3.9)				
Nīderlande					
2016	428 (4.0)	-1	-2	-9 ▼	
2011	457 (2.9)		-1	-8 ▼	
2006	421 (3.2)			-7 ▼	
2001	414 (4.3)				
Jaunzēlande					
2016	523 (2.2)	-8 ▼	-9 ▼	-6	
2011	531 (1.9)		-1	2	
2006	532 (2.1)			3	
2001	529 (3.7)				
Ziemeļīrija					
2016	565 (2.2)	6			
2011	558 (2.3)				
Norvēģija (5)					
2016	517 (2.0)	10 ▲	19 ▲	18 ▲	
2011	507 (2.0)		9 ▲	8 ▲	
2006	498 (2.6)			-1	
2001	499 (2.9)				
Omāna					
2016	418 (3.3)	28 ▲			
2011	391 (2.8)				
Portugāle					
2016	528 (2.3)	-13 ▼			
2011	541 (2.5)				
Katara					
2016	442 (1.8)	17 ▲			
2011	425 (3.6)				
Krievija					
2016	581 (2.2)	12 ▲	16 ▲	53 ▲	
2011	568 (2.7)		4	40 ▲	
2006	565 (3.4)			37 ▲	
2001	528 (4.3)				
Saūda Arābija					
2016	430 (4.2)	0			
2011	430 (4.3)				
Singapūra					
2016	576 (3.2)	9	18 ▲	48 ▲	
2011	567 (3.3)		9 ▲	39 ▲	
2006	558 (2.9)			30 ▲	
2001	528 (5.2)				
Slovākija					
2016	535 (3.1)	0	4	17 ▲	
2011	535 (2.7)		4	17 ▲	
2006	531 (2.8)			13 ▲	
2001	518 (2.8)				
Slovēnija					
2016	542 (2.0)	12 ▲	21 ▲	41 ▲	
2011	530 (2.0)		9 ▲	29 ▲	
2006	522 (2.1)			20 ▲	
2001	502 (1.9)				
Dienvīdāfrika					
2016	320 (4.4)	-4			
2011	323 (4.3)				
Spānija					
2016	528 (1.7)	15 ▲	15 ▲		
2011	513 (2.3)		1		
2006	513 (2.6)				

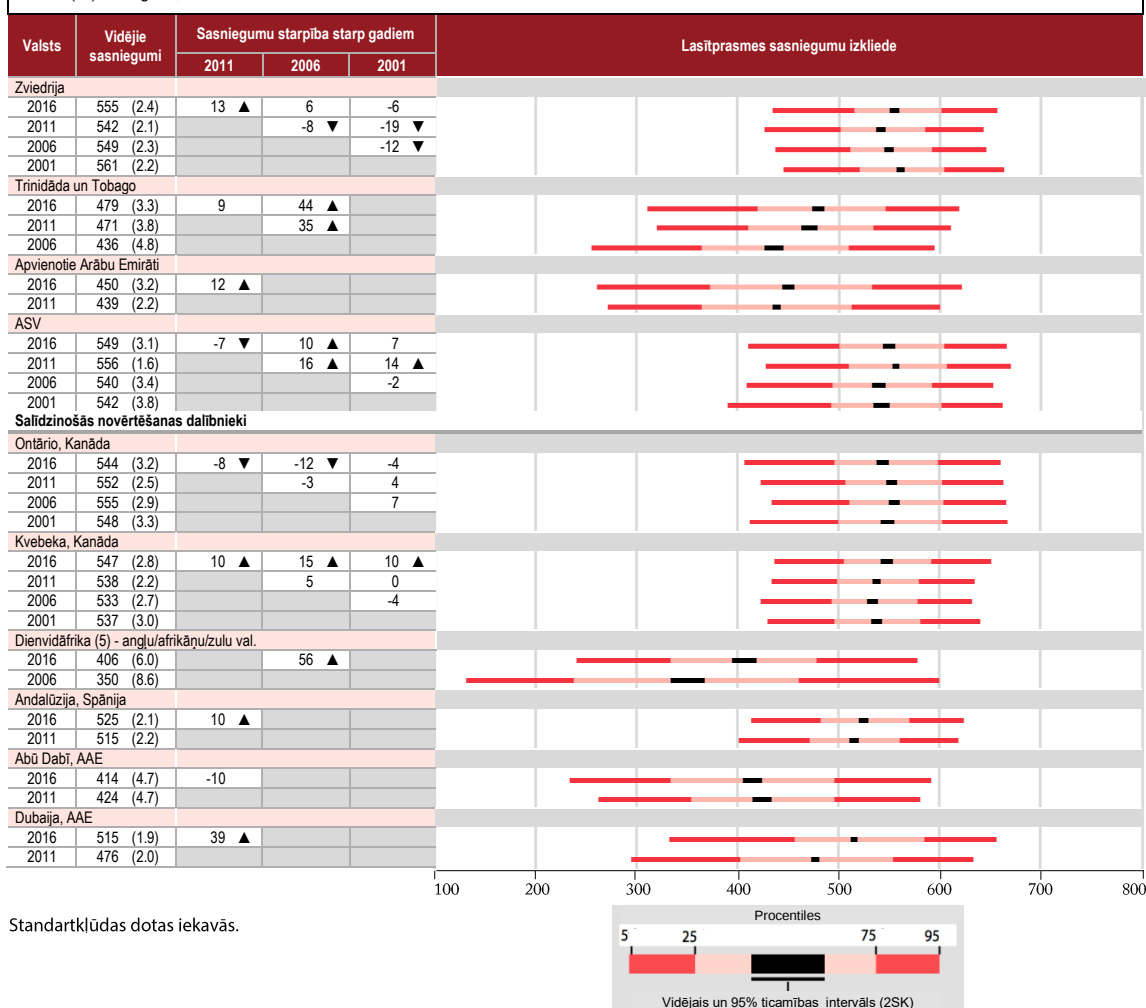
Standartklūdas dotas iekavās.

8. tabula (turpinājums).

PIRLS pētījuma dalībvalstu lasītprasmes sasniegumu izmaiņas kopš 2001. gada

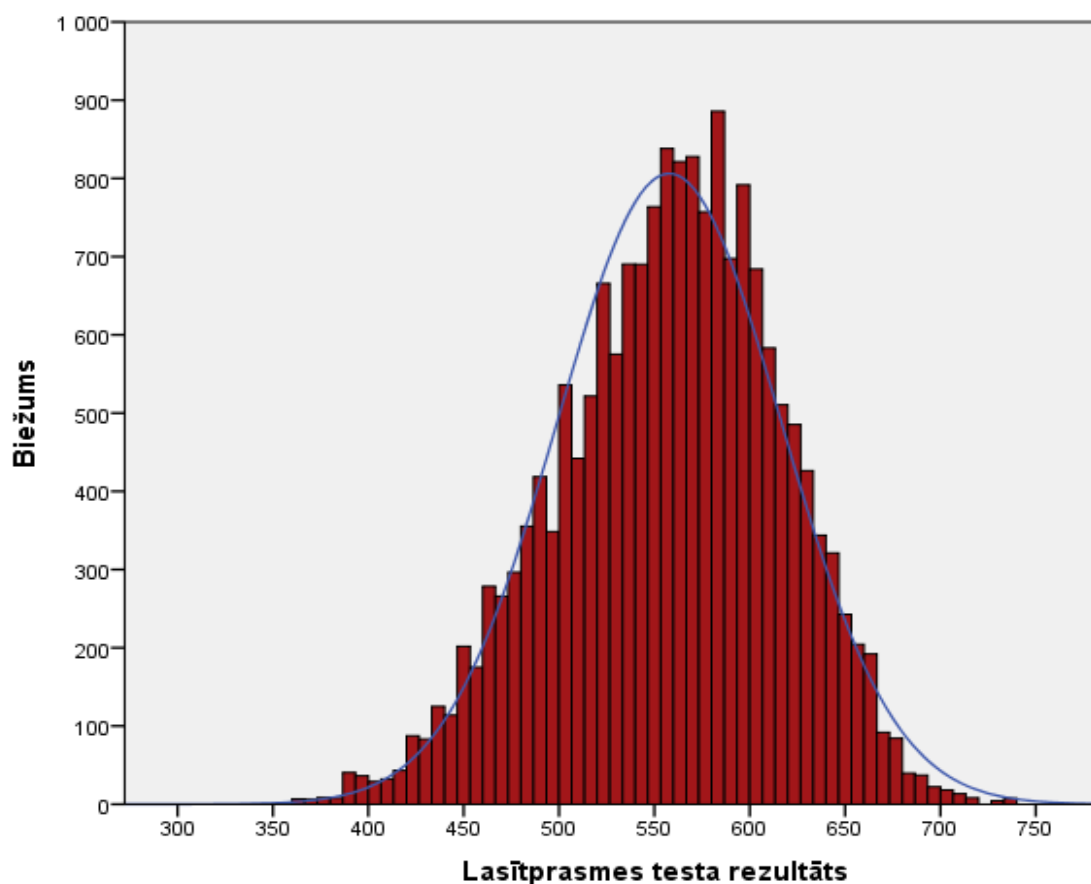
Norāde: Tabula jālasa pa rindām, lai noteiktu, vai sasniegumi gadā, kas norādīts rindas nosaukumā, ir statistiski nozīmīgi augstāki (▲) vai statistiski nozīmīgi zemāki (▼) nekā gadā, kas norādīts kolonnas nosaukumā.

3.2. Latvijas skolēnu lasītprasmes sasniegumu analīze nacionālā kontekstā

Latvijas 4. klašu skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasmē 2016. gadā bija 558 skalas punkti. 3. attēlā redzama Latvijas skolēnu sasniegumu izkliede un normālsadalījums, ko tā veido. Redzams, ka Latvijā tāpat kā citās valstīs ir skolēni gan ar ļoti augstiem, gan arī ar ļoti zemiem sasniegumiem.

Tātad Latvijā ir skolēni, kuru lasītprasmes sasniegumi atbilst augstāko sasniegumu valstu skolēnu sniegtajam, – tikpat labi lasītāji kā Krievijā, Honkongā un Singapūrā, tikai pie mums viņu ir mazāk. To pašu var sacīt par skolēniem ar zemiem sasniegumiem – ir Latvijā tādi, kuru lasītprasmes sasniegumi atbilst vidējiem Dienvidāfrikas skolēnu sasniegumiem, bet mūsu valstī tādu skolēnu ir salīdzinoši maz. Latvijas skolēnu rezultāti variē 444 punktu plašā amplitūdā, un sasniegumu sadalījums uzskatāms par simetrisku. Latvijā ir mazāk skolēnu ar ļoti augstiem sasniegumiem nekā varētu gaidīt no normālsadalījuma atbilstošas populācijas.

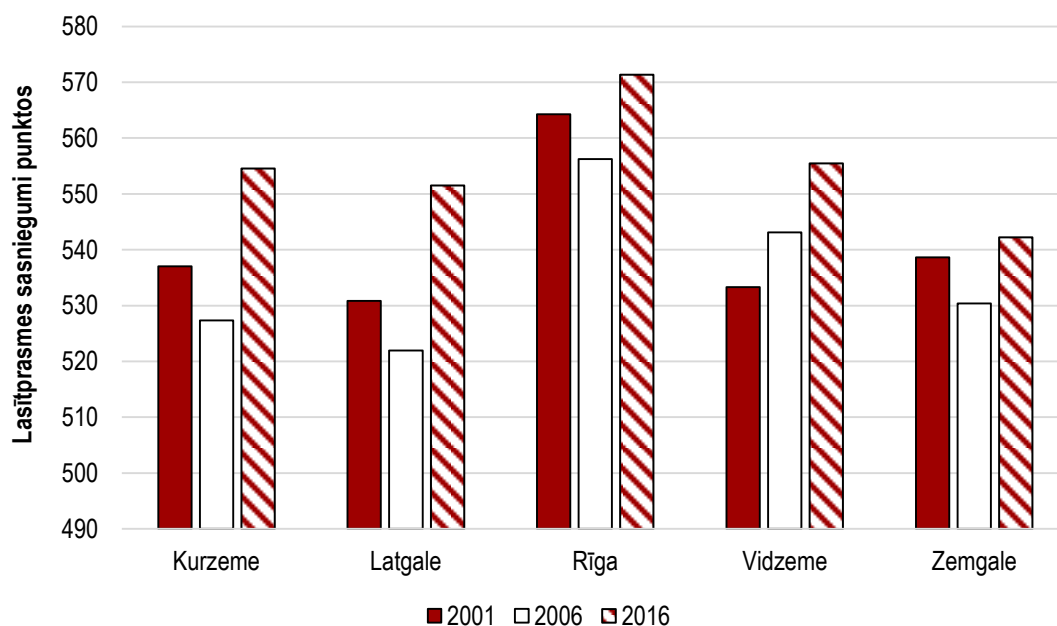

3. attēls.

Latvijas skolēnu lasītprasmes sasniegumu sadalījums

Turpmāk tiks aplūkoti Latvijas skolēnu sasniegumi visos trijos *PIRLS* ciklos, kuros Latvija piedalījies kopš 2001. gada. Skolēnu rezultāti analizēti dažādos slāņos, kas dod informāciju par Latvijas izglītības sistēmas vienlīdzīgumu attiecībā pret skolēnu dzīvesvietu, skolas tipu un mācību valodu. 5. attēlā redzami sasniegumi Latvijas novados. Augstākie rezultāti, kā tas vienmēr Latvijā ir bijis, arī 2016. gadā ir Rīgas skolēniem. Rīgas skolēnu sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par citu novadu skolēnu sasniegumiem.

Salīdzinot skolēnu sasniegumu izmaiņas novados starp pētījuma cikliem, jāsecina, ka Rīgas un Zemgales skolēnu vidējie sasniegumi 15 gadu laikā nav mainījušies. Kopš 2006. gada statistiski nozīmīgi paaugstinājušies Kurzemes un Latgales skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi, un, salīdzinot ar 2001. gadu, statistiski nozīmīgs pieaugums ir arī Vidzemei. Tātad par salīdzinoši augsto Latvijas skolēnu rezultātu *PIRLS 2016* pētījumā galvenokārt jāpateicas Latvijas novadiem, kas pēdējos 10–15 gados spējuši savu sākumskolas skolēnu lasītprasmi uzlabot. Tā kā Zemgale ir vienīgais novads bez sasniegumu paaugstinājuma, tad šobrīd šajā novadā tie ir viszemākie. Faktiski šobrīd Latvijas teritorijā skolēnu sasniegumu aspektā vērojama lielāka vienlīdzība, un tā ir laba tendence.

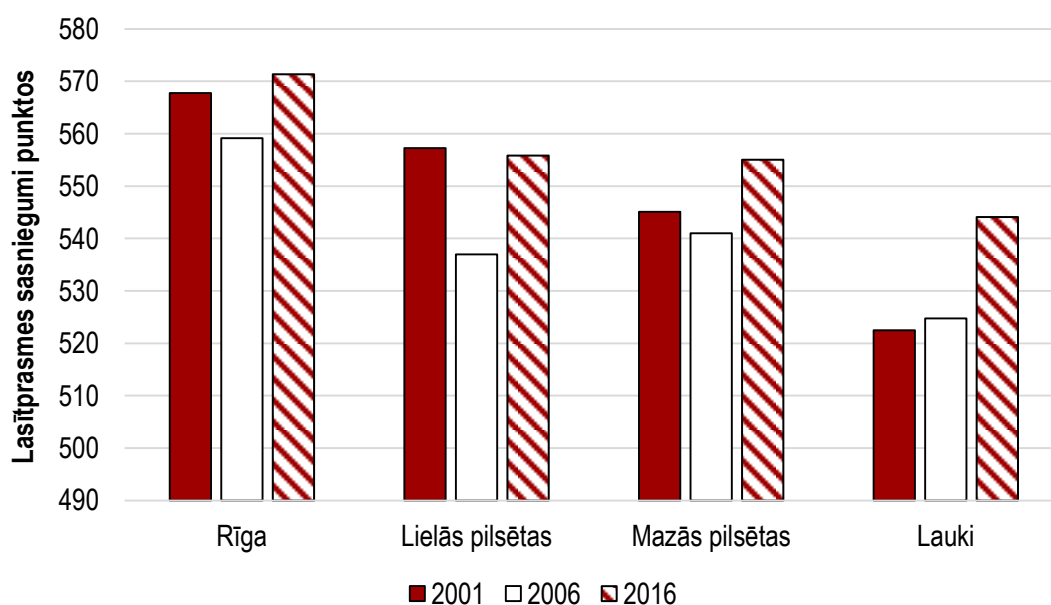

4. attēls.

Skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi Latvijas vēsturiskajos novados

5. attēlā parādīti Latvijas 4. klašu skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi atkarībā no skolas atrašanās vietas. Rīgas skolēnu sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki gan par Latvijas lielo, gan mazo pilsētu, gan arī par lauku teritoriju skolēnu vidējiem sasniegumiem.

Salīdzinot Latvijas skolēnu sasniegumu izmaiņas šajās urbanizācijas grupās 15 gadu laikā, iespējams secināt, ka Latvijas lielo pilsētu skolēnu sasniegumi 2006. gadā bija statistiski nozīmīgi pazeminājušies un 2016. gadā tie ir atgriezušies 2001. gada līmenī. Savukārt Latvijas lauku teritoriju skolēnu sasniegumi, salīdzinot ar 2001. gadu, 2016. gadā ir statistiski nozīmīgi paaugstinājušies.

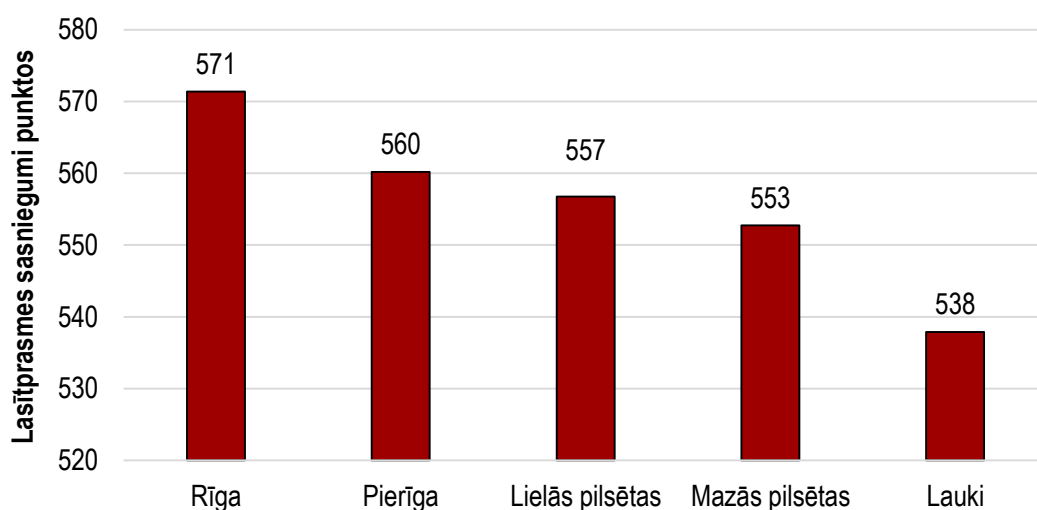

5. attēls.

Skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasēm atkarībā no skolas atrašanās vietas

6. attēlā parādīts, kā skolēnu sasniegumu sadalījums 2016. gadā urbanizācijas grupās mainās, ja atsevišķi tiek nošķirts ekonomiski attīstītais Pierīgas reģions. Šajā ziņojumā veiktās analīzes ietvaros Pierīga ir definēta atbilstoši Rīgas plānošanas reģionam, kas saskaņā ar 2009. gada 5. maija Ministru kabineta noteikumiem Nr. 391 ietver Jūrmalas pilsētu, Alojas, Ādažu, Babītes, Baldones, Carnikavas, Engures, Garkalnes, Ikšķiles, Inčukalna, Jaunpils, Kandavas, Krimuldas, Ķeguma, Ķekavas, Lielvārdes, Limbažu, Mālpils, Mārupes, Ogres, Olaines, Ropažu, Salacgrīvas, Salaspils, Saulkrastu, Sējas, Siguldas, Stopiņu un Tukuma novadus un to pilsētas, bet Rīga pētījumā ir nodalīta kā atsevišķa urbanizācijas kategorija.

Analizējot 6. attēla datus par *PIRLS 2016* pētījuma rezultātiem Latvijā piecu urbanizācijas grupu griezumā, redzams, ka joprojām Rīgas skolēnu lasītprasmes sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par citu urbanizācijas grupu skolēnu vidējiem sasniegumiem. Mainot urbanizācijas grupu dalījumu, vislielākās vidējo sasniegumu izmaiņas konstatējamās Latvijas lauku teritoriju skolēniem, jo no šīs grupas nodalītas ekonomiski aktīvo Pierīgas novadu skolas, kas neatrodas pilsētās. Pierīgā ietilpst, piemēram, Babīte, Mārupe, Smārde u. c. apdzīvotas vietas. Pierīgas reģiona skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi ir tādi paši kā Latvijas pilsētās. Latvijas pilsētu un Pierīgas skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par lauku reģionu skolēnu sasniegumiem.

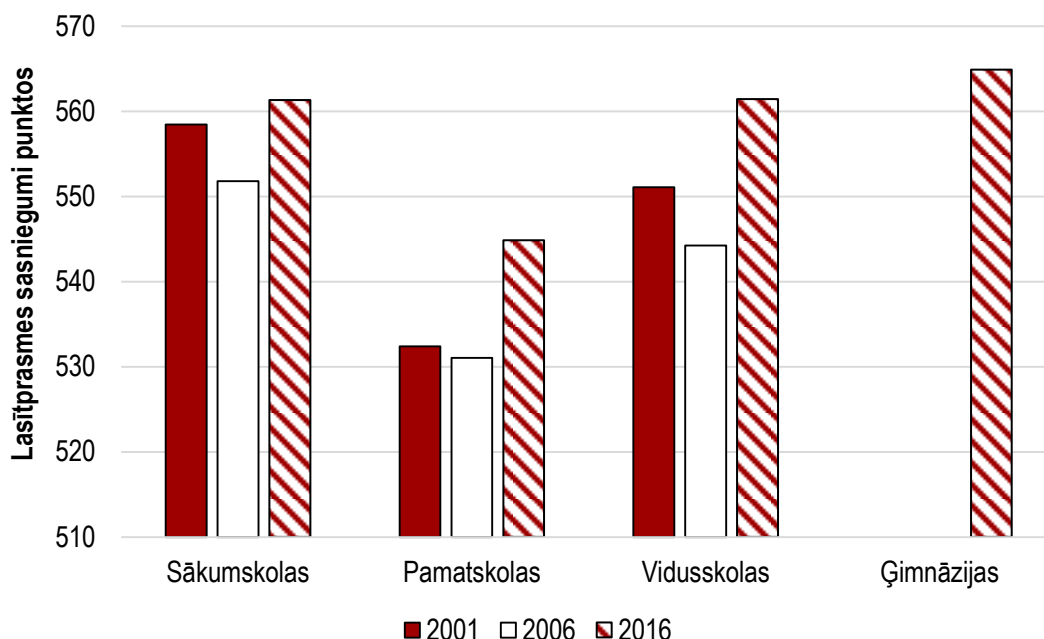

6. attēls.

PIRLS 2016 pētījuma rezultāti – vidējie skolēnu lasītprasmes sasniegumi urbanizācijas grupās, ieskaitot Pierīgu

Skolēnu sasniegumu sadalījums pa dažādiem skolu tiptiem parādīts 7. attēlā. Augstākie sasniegumi ir skolēniem, kas mācās ģimnāzijās, bet, tā kā gan valstī kopumā, gan arī pētījuma izlasē ģimnāziju, kurās ir arī sākumskolas klases, ir salīdzinoši maz, šai kategorijai ir relatīvi lielas mērījumu kļūdas, kas neļauj izdarīt statistiski pamatotus secinājumus par atšķirībām no citiem skolu tiptiem. Tradicionāli viszemākie ir pamatskolu skolēnu vidējie sasniegumi, tie ir statistiski nozīmīgi zemāki par vidusskolu un sākumskolu skolēnu lasītprasmes sasniegumiem. Savukārt, salīdzinot skolēnu sasniegumu izmaiņas atkarībā no skolas tipa starp pētījuma cikliem,

jāsecina, ka vidējie vidusskolu skolēnu lasītprasmes sasniegumi 10 gadu laikā (kopš 2006. gada) ir statistiski nozīmīgi paaugstinājušies.

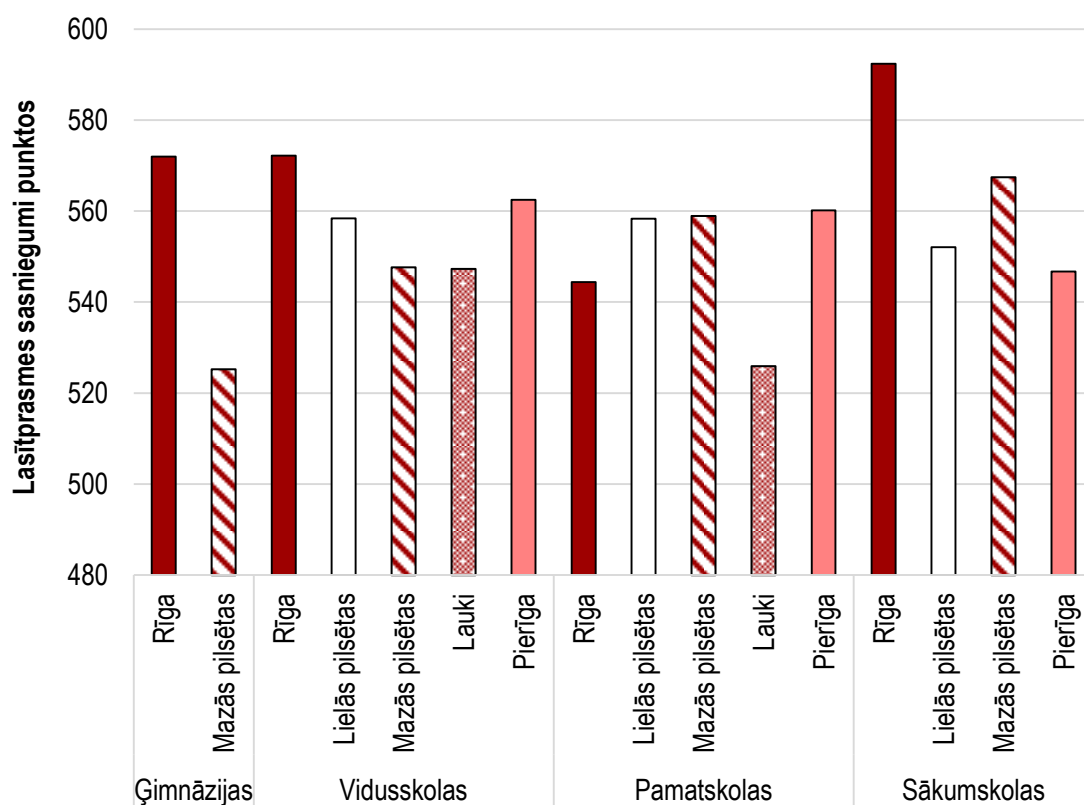

7. attēls.

Skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasmē atkarībā no skolas tipa

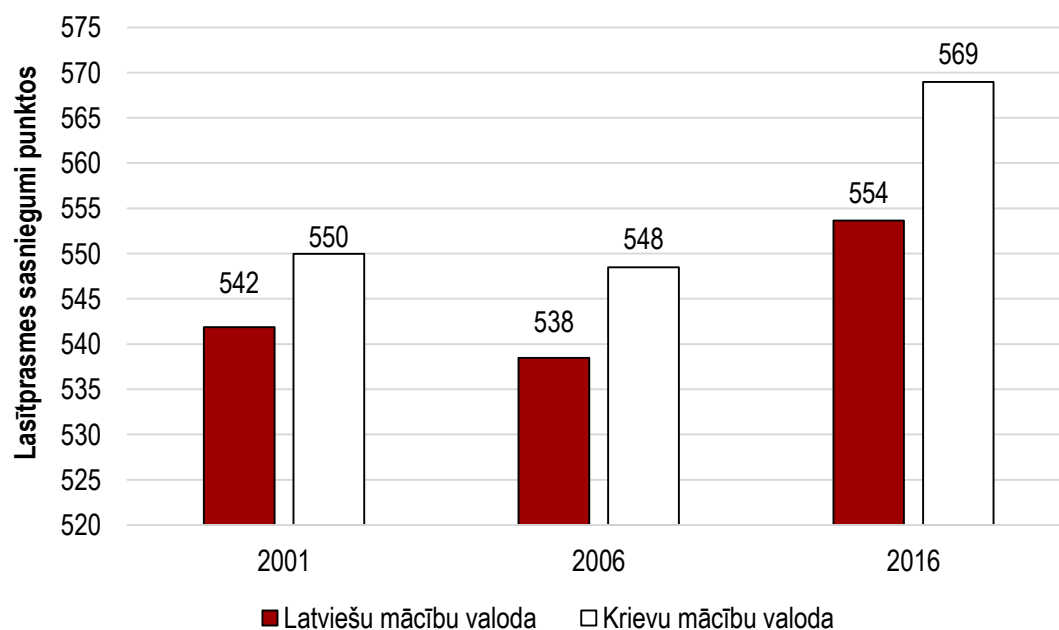
8. attēlā parādīti skolēnu vidējie sasniegumi atkarībā gan no skolas tipa, gan urbanizācijas. Viszemākie ir Latvijas mazo pilsētu ģimnāziju un lauku teritoriju pamatskolu skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi, visaugstākie – Rīgas sākumskolu skolēnu sasniegumi. Rīgas vidusskolu 4. klašu skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par Latvijas mazo pilsētu vidusskolu un lauku vidusskolu skolēnu vidējiem sasniegumiem. Pierīgas vidusskolu skolēnu sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā mazo pilsētu vidusskolu skolēnu vidējie sasniegumi. Latvijas pilsētu, izņemot Rīgu, un Pierīgas pamatskolu skolēnu vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā lauku teritoriju pamatskolu skolēnu vidējie sasniegumi. Rīgas sākumskolu skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā citu Latvijas sākumskolu skolēnu vidējie sasniegumi. Savukārt Latvijas mazo pilsētu sākumskolu 4. klašu skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā Pierīgas reģiona sākumskolu skolēnu vidējie sasniegumi.

9. attēlā redzami 4. klašu skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi atkarībā no mācību valodas. Atšķirībā no 2001. un 2006. gada rezultātiem, 2016. gadā vidējie lasītprasmes sasniegumi skolēniem ar krievu mācību valodu ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu. Gan skolēniem ar latviešu, gan skolēniem ar krievu mācību valodu 2016. gadā vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā 2001. un 2006. gadā, bet skolēniem ar krievu mācību valodu sasniegumu pieaugums 2016. gadā ir lielāks.

8. attēls.

Skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasmē atkarībā no skolas tipa un atrašanās vietas

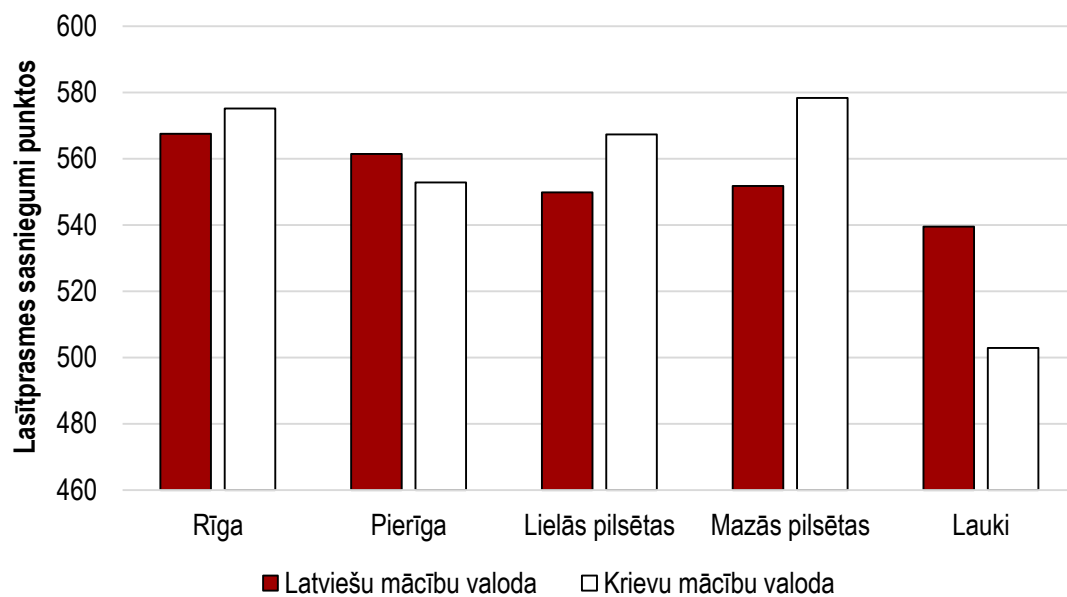

9. attēls.

Skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasmē atkarībā no mācību valodas

10. attēlā atainoti skolēnu vidēji lasītprasmes sasniegumi atkarībā no mācību valodas pa urbanizācijas grupām. Statistiski nozīmīgas atšķirības atkarībā no mācību valodas urbanizācijas grupās ir tikai divos gadījumos: Latvijas mazajās pilsētās skolēniem ar krievu mācību valodu ir augstāki sasniegumi nekā skolēniem ar latviešu

mācību valodu, savukārt lauku teritorijās skolēniem ar krievu mācību valodu ir ievērojami zemāki sasniegumi nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu.

10. attēls.

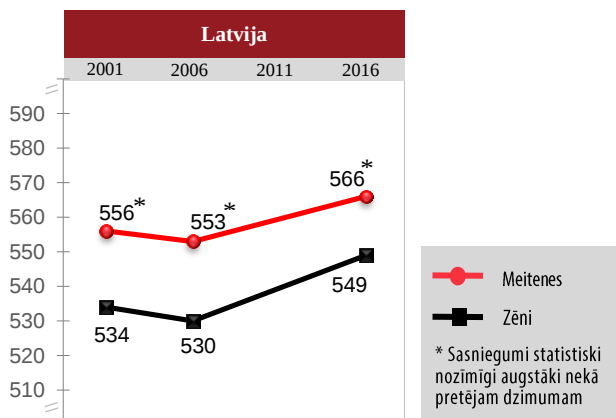
Skolēnu vidējie sasniegumi lasītprasmē 2016. gadā atkarībā no mācību valodas un skolas atrašanās vietas

ATŠĶIRĪBAS LASĪTPRASMES SASNIEGUMOS ATKĀRĪBĀ NO SKOLĒNU DZIMUMA

4

9. tabulā parādīti *PIRLS 2016* dalībvalstu vidējie sasniegumi skolēnu grupās atkarībā no dzimuma. Tabulā iekļauts visu valstu vidējais rezultāts atsevišķi meitenēm un zēniem, kā arī punktu starpība starp vidējiem meiteņu un zēnu sasniegumiem katrā valstī. Tikai Makao un Portugālē meiteņu sasniegumi nav statistiski nozīmīgi augstāki par zēnu sasniegumiem. Visievērojamākās atšķirības ir Saūda Arābijā – 65 punkti. Redzams, ka tabulas apakšpusē ir valstis, kur salīdzinoši lielās atšķirības starp meiteņu un zēnu sasniegumiem, visticamāk, veidojušās specifisku kultūras nosacījumu dēļ. Kopumā redzams, ka zēnu zemie lasītprasmes sasniegumi ir globāla problēma.

11. attēlā redzamas sasniegumu izmaiņas lasītprasmē meitenēm un zēniem no 2001. gada. Latvijā kopš 2006. gada zēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi ir auguši straujāk nekā meiteņu vidējie sasniegumi, līdz ar to sasniegumu starpība starp dzimumiem valstī ir samazinājusies no 23 punktiem 2006. gadā līdz 17 punktiem 2016. gadā, tomēr joprojām ir visai ievērojama.

11. attēls.

Izmaiņas 4. klases meiteņu un zēnu vidējos lasītprasmes sasniegumos Latvijā kopš 2001. gada

12. attēlā parādītas meiteņu un zēnu vidējo lasītprasmes sasniegumu starpības Latvijā dažādās urbanizācijas grupās 2016. gadā. Redzams, ka Latvijas mazajās pilsētās meiteņu un zēnu lasītprasmes sasniegumu starpība ir vislielākā (26 punkti), bet lielajās pilsētās – vismazākā (11 punkti). Tomēr visās urbanizācijas grupās meiteņu vidējie lasītprasmes sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par zēnu sasniegumiem.

9. tabula.

Valstu vidējie sasniegumi skolēnu grupās atkarībā no dzimuma

Valstis	Meitenes		Zēni		Sasniegumu starpība	Sasniegumu starpība starp dzimumiem	
	Procenti	Vidējie sasniegumi	Procenti	Vidējie sasniegumi		Meitenēm augstāks punktu skaits	Zēniem augstāks punktu skaits
Makao	49 (0.5)	546 (1.6)	51 (0.5)	545 (1.7)	1 (2.6)		
Portugāle	49 (0.8)	529 (2.7)	51 (0.8)	527 (2.5)	1 (2.7)		
Austrija	48 (0.9)	544 (2.7)	52 (0.9)	538 (2.7)	6 (2.4)		
Itālija	49 (0.9)	552 (2.7)	51 (0.9)	544 (2.4)	7 (2.6)		
Taivāna	48 (0.6)	563 (2.2)	52 (0.6)	555 (2.3)	8 (1.9)		
Francija	50 (0.9)	515 (2.6)	50 (0.9)	507 (2.5)	8 (2.7)		
ASV	50 (0.7)	553 (3.2)	50 (0.7)	545 (3.6)	8 (2.9)		
Spānija	49 (0.6)	532 (1.4)	51 (0.6)	524 (2.7)	8 (2.5)		
Honkonga	49 (1.5)	573 (2.9)	51 (1.5)	564 (3.1)	9 (2.5)		
Slovākija	49 (1.0)	539 (3.7)	51 (1.0)	530 (3.1)	9 (2.7)		
Beļģija (flāmu)	51 (0.9)	530 (2.1)	49 (0.9)	520 (2.3)	10 (2.0)		
Čehija	49 (0.9)	549 (2.2)	51 (0.9)	538 (2.6)	10 (2.4)		
Nīderlande	51 (1.1)	550 (1.7)	49 (1.1)	540 (2.3)	10 (2.2)		
Kazahstāna	49 (0.8)	542 (2.8)	51 (0.8)	531 (2.5)	11 (2.1)		
Beļģija (franču)	50 (1.0)	503 (2.5)	50 (1.0)	492 (3.4)	11 (3.0)		
Vācija	49 (0.7)	543 (3.2)	51 (0.7)	532 (3.7)	11 (2.9)		
Kanāda	49 (0.6)	549 (2.2)	51 (0.6)	537 (2.1)	12 (2.2)		
Īrija	50 (1.6)	572 (2.9)	50 (1.6)	561 (3.3)	12 (3.8)		
Ungārija	49 (0.8)	561 (3.4)	51 (0.8)	548 (3.1)	13 (3.1)		
Dānija	51 (0.9)	554 (2.6)	49 (0.9)	541 (2.7)	13 (3.1)		
Azerbaidžāna	47 (0.8)	479 (4.3)	53 (0.8)	466 (4.5)	13 (3.0)		
Izraēla	51 (1.5)	537 (2.9)	49 (1.5)	524 (3.4)	13 (3.8)		
Čīle	48 (1.4)	501 (2.9)	52 (1.4)	487 (3.2)	14 (3.7)		
Krievija	49 (0.8)	588 (2.2)	51 (0.8)	574 (2.6)	15 (2.1)		
Anglija	50 (0.9)	566 (2.2)	50 (0.9)	551 (2.4)	15 (2.8)		
Zviedrija	49 (0.9)	563 (2.7)	51 (0.9)	548 (2.6)	15 (2.5)		
Bulgārija	49 (0.7)	559 (4.9)	51 (0.7)	544 (4.3)	16 (3.4)		
Latvija	51 (1.1)	566 (2.1)	49 (1.1)	549 (2.0)	17 (2.4)		
Singapūra	49 (0.6)	585 (3.5)	51 (0.6)	568 (3.4)	17 (3.0)		
Polija	50 (0.8)	574 (2.5)	50 (0.8)	556 (2.6)	18 (3.0)		
Ziemeļīrija	50 (1.2)	574 (2.8)	50 (1.2)	555 (2.8)	18 (3.5)		
Slovēnija	50 (0.9)	552 (2.3)	50 (0.9)	533 (2.6)	19 (2.9)		
Gruzija	49 (0.7)	498 (2.7)	51 (0.7)	479 (3.6)	19 (3.2)		
Lietuva	50 (1.0)	558 (2.7)	50 (1.0)	538 (3.3)	20 (3.1)		
Malta	48 (0.6)	463 (2.6)	52 (0.6)	442 (2.2)	21 (3.1)		
Norvēģija (5)	50 (1.1)	570 (2.6)	50 (1.1)	548 (2.6)	21 (2.3)		
Austrālija	50 (0.8)	555 (2.6)	50 (0.8)	534 (3.0)	22 (2.5)		
Somija	50 (0.9)	577 (1.9)	50 (0.9)	555 (2.3)	22 (2.2)		
Jaunzēlande	50 (0.9)	533 (2.4)	50 (0.9)	512 (3.0)	22 (3.2)		
Trinidāda un Tobago	52 (1.8)	490 (3.8)	48 (1.8)	468 (4.4)	22 (4.9)		
Maroka	49 (0.7)	372 (4.0)	51 (0.7)	344 (4.4)	28 (3.0)		
Apvienotie Arābu Emirāti	49 (2.1)	465 (4.2)	51 (2.1)	436 (4.5)	30 (5.8)		
Kuveita	52 (1.8)	410 (4.8)	48 (1.8)	376 (6.4)	34 (7.7)		
Katara	50 (2.4)	460 (1.9)	50 (2.4)	424 (3.4)	36 (4.0)		
Ēģipte	49 (1.2)	349 (5.6)	51 (1.2)	312 (6.6)	37 (4.8)		
Bahreina	50 (1.5)	468 (2.8)	50 (1.5)	424 (3.5)	43 (3.8)		
Irāna	47 (1.1)	452 (4.5)	53 (1.1)	407 (5.1)	46 (5.9)		
Omāna	50 (0.7)	442 (3.2)	50 (0.7)	395 (3.9)	46 (3.0)		
Dienvīdāfrika	48 (0.7)	347 (4.0)	52 (0.7)	295 (5.1)	52 (3.0)		
Saūda Arābija	48 (2.6)	464 (5.4)	52 (2.6)	399 (5.8)	65 (7.5)		
Starptautiski vidējais	49 (0.2)	520 (0.4)	51 (0.2)	501 (0.5)	19 (0.5)		

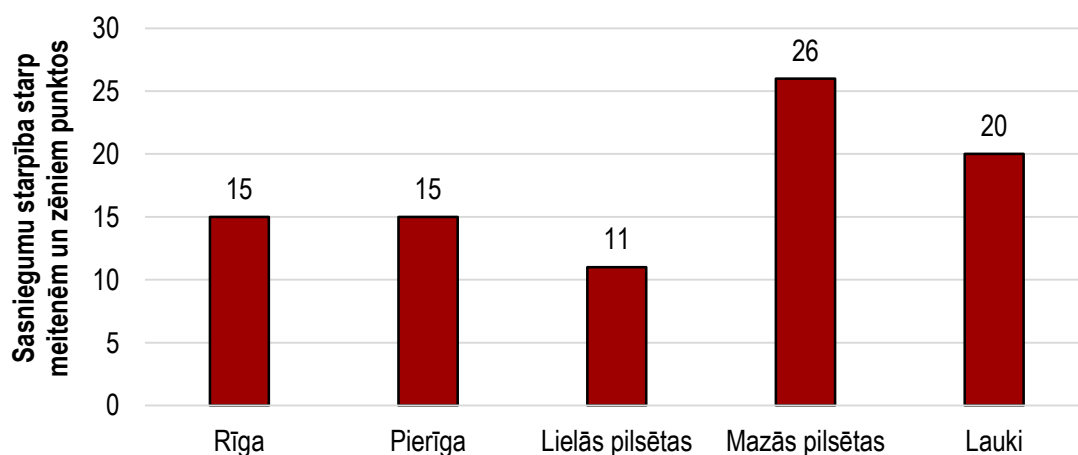
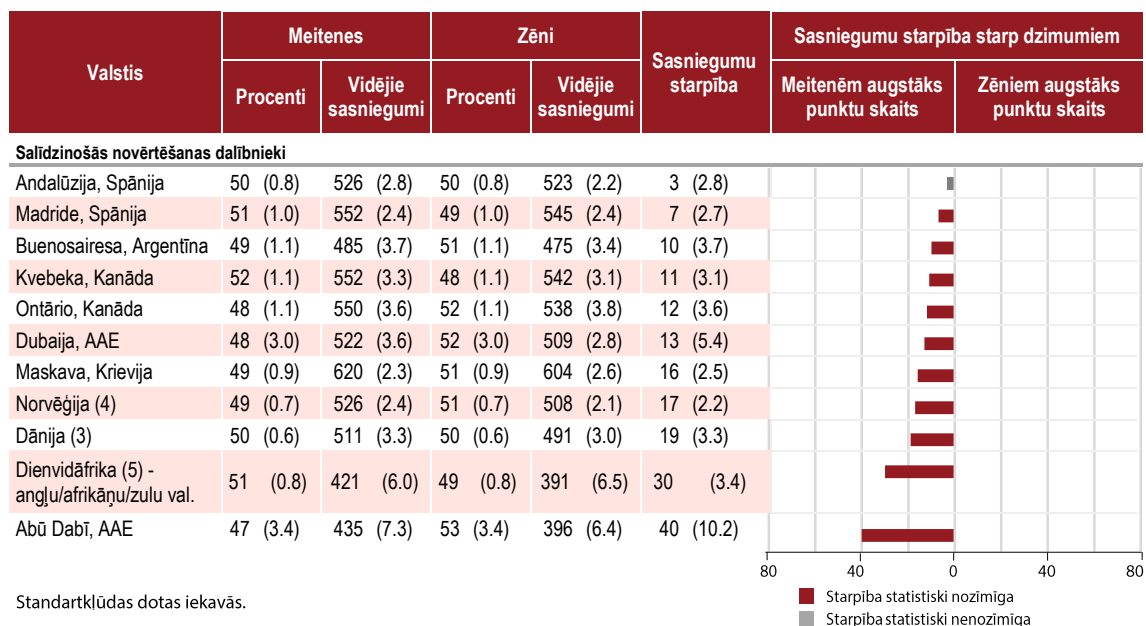
80 40 0 40 80

■ Starpība statistiski nozīmīga
 ■ Starpība statistiski nenozīmīga

Standartklūdas dotas iekavās.

9. tabula (turpinājums).

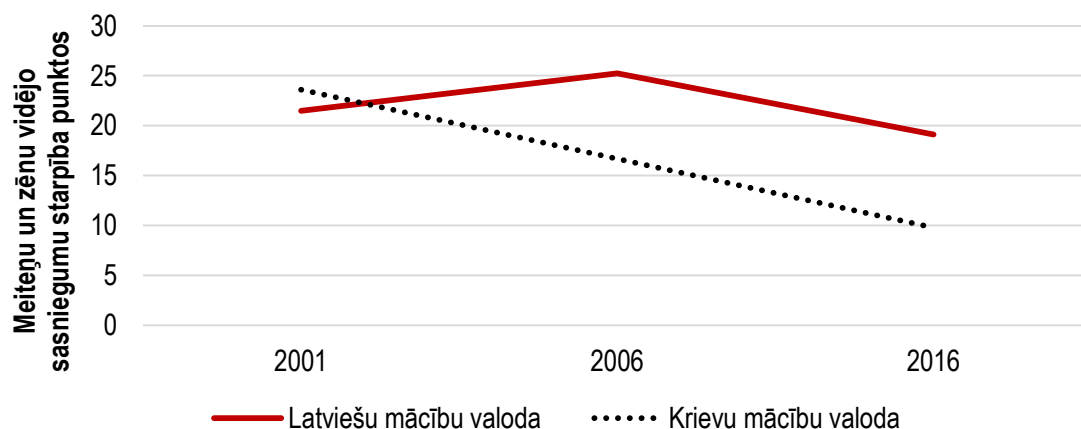
Valstu vidējie sasniegumi skolēnu grupās atkarībā no dzimuma

12. attēls.

Meiteņu un zēnu lasītprasmes sasniegumu starpības 2016. gadā atkarībā no skolas atrašanās vietas

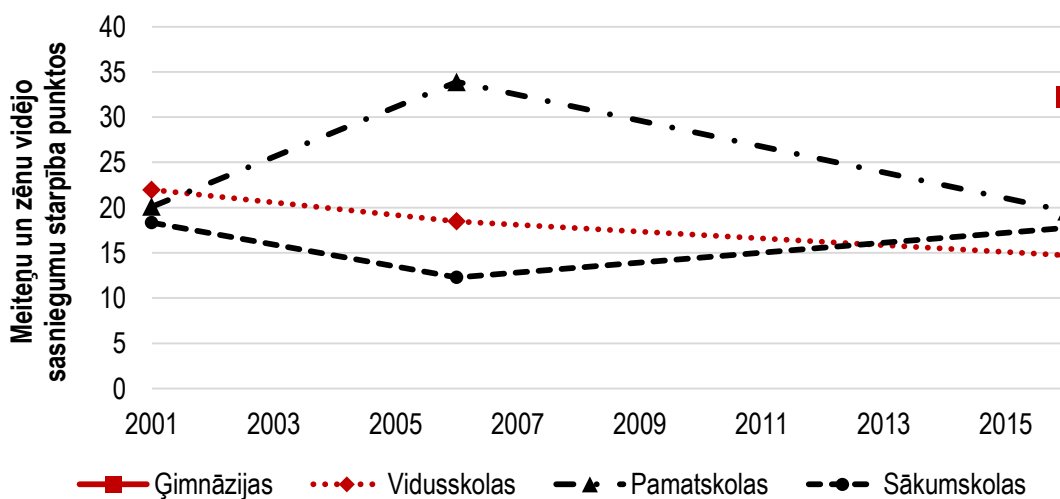
13. attēlā parādītas lasītprasmes sasniegumu starpību starp dzimumiem izmaiņas PIRLS pētījuma ciklos Latvijā. Skolēniem ar latviešu mācību valodu un skolēniem ar krievu mācību valodu vidējā sasniegumu starpība lasītprasēm starp dzimumiem 10 gadu laikā (kopš 2006. gada) samazinājusies vienādi. Lai arī skolēniem ar krievu mācību valodu vidējo sasniegumu atšķirības starp meitenēm un zēniem ir divreiz mazākas nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu, tomēr meiteņu lasītprasmes sasniegumi joprojām ir statistiski nozīmīgi augstāki gan latviešu, gan krievu mācību valodas grupās. Redzams, ka skolās ar krievu mācību valodu lasītprasmes sasniegumu starpība starp dzimumiem konstanti samazinās, un šis process vērtējams kā ļoti pozitīvs.

13. attēls.

Meiteņu un zēnu lasītprasmes sasniegumu starpības Latvijā atkarībā no mācību valodas PIRLS pētījuma ciklos

Atšķirības meiteņu un zēnu lasītprasmes sasniegumu starpībās atkarībā no skolas tipa visos PIRLS pētījuma ciklos Latvijā parādītas 14. attēlā. 2016. gadā situācija ir līdzīga kā 2001. gadā. 2006. gadā sasniegumu starpības starp dzimumiem Latvijā atšķīrās atkarībā no skolas tipa, bet 2016. gadā tas tā vairs nav, izņemot ģimnāzijas, kurās vidējā sasniegumu starpība lasītprasmē starp meitenēm un zēniem ir lielāka nekā citu tipu skolās. Visos skolu tipos visos pētījuma ciklos 4. klašu meiteņu sasniegumi lasītprasmē ir statistiski nozīmīgi augstāki par zēnu sasniegumiem.

14. attēls.

Meiteņu un zēnu lasītprasmes sasniegumu starpības Latvijā atkarībā no skolas tipa PIRLS pētījuma ciklos

LASĪTPRASMES SASNIEGUMU SADALĪJUMS PA LĪMEŅIEM

5

Lai lasītprasmes mērījumu rezultāti *PIRLS* pētījumā būtu vieglāk interpretējami, uz starptautiskās sasniegumu mērījumu skalas atlikti 4 nozīmīgi atskaītes punkti/robežšķirtnes – augstākais lasītprasmes līmenis (625 skalas punkti), augsts līmenis (550 skalas punkti), vidējs līmenis (475 skalas punkti) un zems līmenis (400 skalas punkti) (Mullis et al., 2017a).

Tiek uzskatīts, ka tie skolēni, kas sasnieguši augstāko sasniegumu līmeni (viņu iegūtais punktu skaits testā ir vismaz 625 punkti), spēj:

- a) literārajos tekstos – interpretēt stāsta notikumus un tēlu darbības, aprakstot to rīcības iemeslus un motivāciju, izjūtas un rakstura attīstību ar pilnu pamatojumu no izlasītā teksta. Izvērtēt autora izvēlētajā valodas un stila ietekmi uz lasītāju;
- b) informatīvajos tekstos – atšķirt un interpretēt sarežģītu informāciju no dažādām teksta daļām un sniegt pilnu pamatojumu no izlasītā teksta. Integrēt informāciju visa teksta ietvaros, lai izskaidrotu saistības un notikumu secību. Izvērtēt vizuālus un tekstuālus elementus, lai spriestu par autora viedokli.

No augstu lasītprasmes līmeni sasniegušiem skolēniem (iegūtais punktu skaits testā ir vismaz 550 punkti) tiek gaidīts, ka viņi spēj:

- a) literārajos tekstos – atrast un atšķirt nozīmīgas darbības un detaļas, izdarīt secinājumus, lai izskaidrotu saistības starp nodomiem, darbībām, notikumiem un tēlu izjūtām, sniegt tam pierādījumus no teksta. Interpretēt un integrēt stāsta notikumu un tēlu darbību, īpašību un izjūtu mainību un attīstību stāsta gaitā. Atpazīt dažu valodas efektu izmantojumu lasītajā tekstā, piemēram, metaforas, toni, tēlainību;
- b) informatīvajos tekstos – atrast un atšķirt nozīmīgu informāciju blīvā tekstā vai sarežģītā tabulā. Izdarīt secinājumus par loģiskām saistībām, lai sniegtu paskaidrojumus vai iemeslus. Integrēt tekstuālu un vizuālu informāciju, lai interpretētu saistības starp idejām. Izvērtēt un izdarīt vispārinājumus par teksta saturu un elementiem.

Ja skolēns sasniedzis vidēju lasītprasmes līmeni (ieguvis testā vismaz 475 punktus), tad spēj:

- a) literārajos tekstos – patstāvīgi atrast, atpazīt un reproducēt tekstā precīzi izteiktas darbības, notikumus un tēlu izjūtas. Izdarīt tiešus secinājumus par galveno tēlu īpašībām, izjūtām un motivāciju. Interpretēt acīm redzamus iemeslus un cēloņus, atpazīt pierādījumus

un sniegt piemērus no teksta. Sākt pamanīt autora izmantotās valodas izvēli;

- b) informatīvajos tekstos – atrast un reproducēt divus vai trīs nepieciešamās informācijas punktus tekstā. Izdarīt tiešus secinājumus, lai sniegtu faktiskus skaidrojumus. Sākt interpretēt un integrēt informāciju, lai sarindotu notikumus.

No skolēniem, kas sasnieguši zemu lasītprasmes līmeni (testā ieguvuši vismaz 400 punktus), tiek gaidīta spēja:

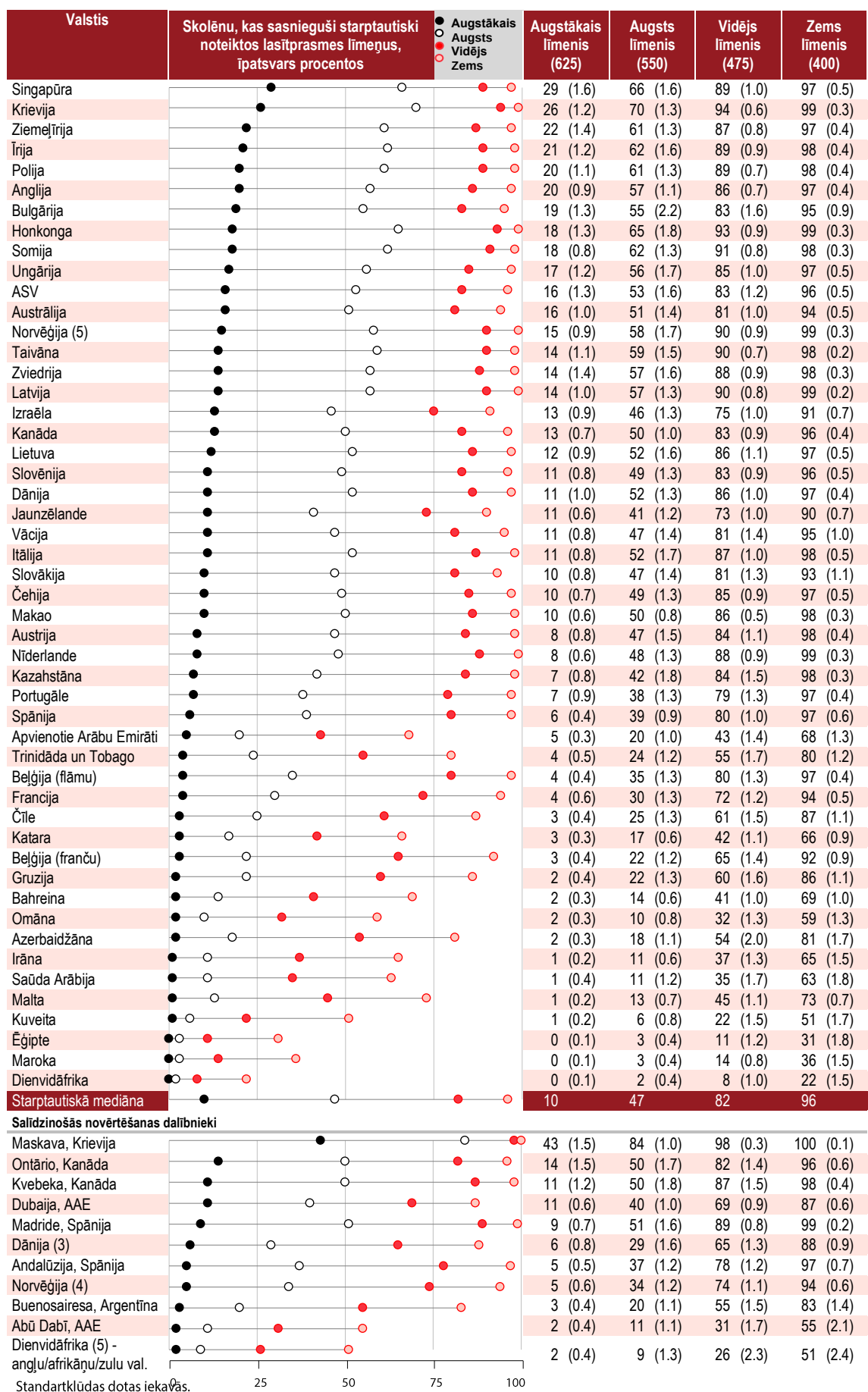
- a) literārajos tekstos – atrast un izgūt no teksta precīzi formulētu informāciju, izdarīt tiešus secinājumus par notikumiem un darbību iemesliem, sākt interpretēt stāsta notikumus un galvenās idejas;
- b) informatīvajos tekstos – atrast un reproducēt precīzi formulētu informāciju no teksta vai citiem elementiem, piemēram, diagrammām. Sākt izdarīt tiešus secinājumus par skaidrojumiem, darbībām un aprakstiem.

10. tabulā pētījuma dalībvalstis sakārtotas pēc skolēnu īpatsvara, kuri sasnieguši augstāko lasītprasmes līmeni. Tajā atainots, cik procenti skolēnu katrā valstī sasnieguši katru no aprakstītajiem lasītprasmes līmeņiem. Līmeņu sasniegšana rēķināta kumulatīvi, respektīvi, tie skolēni, kas sasnieguši augstāko lasītprasmes līmeni, ir sasnieguši arī visus zemākos, bet ne visi tie, kas sasnieguši zemāko līmeni, ir tikuši arī tālāk. Šī tabula, cita starpā, raksturo arī attieksmi pret skolēniem ar augstākajiem sasniegumiem valstu izglītības sistēmās. Sarakstā, kur pētījuma dalībvalstis sarindotas pēc vidējiem lasītprasmes sasniegumiem (6. tabula) Latvija ir 11. vietā, taču šajā sarakstā (10. tabula) – 16. vietā. 10. tabulā augstāk par Latviju nokļuvušas valstis, kuru vidējie sasniegumi ir tādi paši vai zemāki nekā Latvijas skolēniem – Bulgārija, Ungārija, ASV, Austrālija. Tas norāda, ka Latvijā joprojām mazāka uzmanība tiek pievērsta talantīgākajiem skolēniem, varbūt nepietiekami rosināta viņu izaugsme. Toties pozitīvi vērtējams tas, ka Latvijā 4. klasē tikpat kā nav skolēnu, kuri nav sasnieguši zemāko sasniegumu līmeni.

11. tabulā dotas skolēnu, kuri sasnieguši katru no sasniegumu līmeņiem, īpatsvara izmaiņas *PIRLS* pētījuma ciklos kopš 2001. gada. 2016. gadā paaugstinājies Latvijas skolēnu īpatsvars, kuri sasnieguši visaugstāko, augsto un vidējo lasītprasmes līmeni, tas arī izskaidro valsts kopējo lasītprasmes sasniegumu kāpumu. Vislielākais pieaugums ir to skolēnu īpatsvaram, kuri sasnieguši augstu sasniegumu līmeni – 2006. gadā tie bija 46% no visiem skolēniem, 2016. gadā – jau vairāk nekā puse (57%) Latvijas skolēnu.

15. attēlā parādīts Latvijas zēnu un meiteņu īpatsvars, kas sasnieguši katru no lasītprasmes līmeņiem. Redzams, ka visaugstāko līmeni Latvijā sasniedz 16% meiteņu un 11% zēnu, augstāko līmeni Latvijā sasniedz par 12% vairāk meiteņu nekā zēnu.

Skolēnu, kas sasnieguši starptautiski noteiktos lasītprasmes līmeņus, īpatsvars procentos

11. tabula.

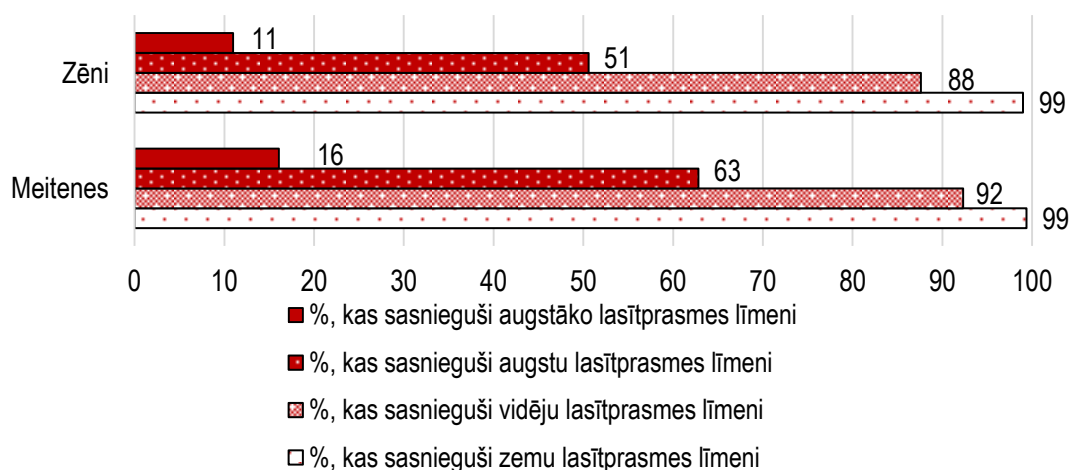
Starptautiski noteiktos lasītprasmes sasniegumu līmeņus sasniegušo skolēnu procentuālā sadalījuma tendences PIRLS pētījuma ciklos kopš 2001. gada

Valstis	Visaugstāko sasniegumu robežšķirtne (625)				Augstu sasniegumu robežšķirtne (550)				Vidēju sasniegumu robežšķirtne (475)				Zemu sasniegumu robežšķirtne (400)			
	Skolēnu skaits (%)				Skolēnu skaits (%)				Skolēnu skaits (%)				Skolēnu skaits (%)			
	2016	2011	2006	2001	2016	2011	2006	2001	2016	2011	2006	2001	2016	2011	2006	2001
Singapūra	29	24	19 ▲	12 ▲	66	62	58 ▲	45 ▲	89	87	86	76 ▲	97	97	97	90 ▲
Krievija	26	19 ▲	19 ▲	5 ▲	70	63 ▲	61 ▲	39 ▲	94	92	90 ▲	80 ▲	99	99	98	96 ▲
Ziemeļīrija	22	19 ▲			61	58			87	87			97	97		
Īrija	21	16 ▲			62	53 ▲			89	85 ▲			98	97		
Anglija	20	18	15 ▲	20	57	54	48 ▲	54	86	83 ▲	78 ▲	82 ▲	97	95 ▲	93 ▲	94 ▲
Bulgārija	19	11 ▲	16	17	55	45 ▲	52	54	83	77 ▲	82	83	95	93	95	95
Honkonga	18	18	15 ▲	5 ▲	65	67	62	39 ▲	93	93	92	81 ▲	99	99	99	97 ▲
Somija	18	18			62	63			91	92			98	99 ▼		
Ungārija	17	12 ▲	14	10 ▲	56	48 ▲	53	49 ▲	85	81 ▲	86	85	97	95 ▲	97	98
ASV	16	17	12 ▲	15	53	56	47 ▲	50	83	86 ▼	82	80	96	98 ▼	96	94 ▲
Austrālija	16	10 ▲			51	42 ▲			81	76 ▲			94	93		
Taivāna	14	13	7 ▲		59	55	43 ▲		90	87 ▲	84 ▲		98	98	97 ▲	
Zviedrija	14	9 ▲	11	15	57	47 ▲	53	59	88	85	88	90	98	98	98	98
Latvija	14		8 ▲	9 ▲	57		46 ▲	49 ▲	90		86 ▲	87 ▲	99		98 ▲	99
Lietuva	13	6 ▲	5 ▲	9 ▲	53	39 ▲	43 ▲	48 ▲	87	80 ▲	86	85	97	97	99 ▼	98
Izraēla	13	15			46	49 ▼			75	80 ▼			91	93 ▼		
Kanāda	13	13			50	51			83	86 ▼			96	98 ▼		
Slovēnija	11	8 ▲	6 ▲	3 ▲	49	42 ▲	37 ▲	25 ▲	83	79 ▲	76 ▲	67 ▲	96	95	94 ▲	91 ▲
Dānija	11	12	11		52	55	52		86	88 ▼	85		97	99 ▼	97	
Jaunzēlande	11	14 ▼	13 ▼	14 ▼	41	45 ▼	45 ▼	45	73	75	76	74	90	92 ▼	92 ▼	90
Vācija	11	10	11	9 ▲	47	46	52 ▼	47	81	85 ▼	87 ▼	83	95	98 ▼	97 ▼	97 ▼
Itālija	11	10	14	11	52	46 ▲	52	48 ▲	87	85	87	83 ▲	98	98	98	97
Slovākija	10	8 ▲	8 ▲	5 ▲	47	44	43	34 ▲	81	82	80	76 ▲	93	96	94	94
Čehija	10	8		7 ▲	49	50		45 ▲	85	87		83	97	98		97
Austrija	8	5 ▲	8		47	39 ▲	45		84	80 ▲	84		98	97	98	
Nīderlande	8	7 ▲	6 ▲	10	48	48	49	54 ▼	88	90	91 ▼	92 ▼	99	100 ▼	99	99
Portugāle	7	9			38	47 ▼			79	84 ▼			97	98		
Spānija	6	4 ▲	5		39	31 ▲	31 ▲		80	72 ▲	72 ▲		97	94 ▲	94 ▲	
Norvēģija (4)	5	2 ▲	2 ▲	4	34	25 ▲	22 ▲	28 ▲	74	71	67 ▲	65 ▲	94	95	92 ▲	88 ▲
Apvienotie Arābu Emirāti	5	3 ▲			20	14 ▲			43	38 ▲			68	64 ▲		
Trinidāda un Tobago	4	3	2 ▲		24	19 ▲	13 ▲		55	50 ▲	38 ▲		80	78	64 ▲	
Beļģija (flāmu)	4		7 ▼		35		49 ▼		80		90 ▼		97		99 ▼	
Francija	4	5	5	7 ▼	30	35 ▼	35 ▼	37 ▼	72	75	76 ▼	77 ▼	94	95	96 ▼	95 ▼
Katara	3	2 ▲			17	12 ▲			42	34 ▲			66	60 ▲		
Beļģija (franču)	3	2	3		22	25	23		65	70 ▼	66		92	94	92	
Gruzija	2	2	1 ▲		22	21	15 ▲		60	60	50 ▲		86	86	82 ▲	
Omāna	2	0 ▲			10	5 ▲			32	21 ▲			59	47 ▲		
Azerbaidžāna	1	0 ▲			17	9 ▲			53	45 ▲			80	82		
Irāna	1	1	1 ▲	0 ▲	11	13 ▼	8 ▲	7 ▲	37	45 ▼	30 ▲	28 ▲	65	76 ▼	60 ▲	56 ▲
Saūda Arābija	1	1			11	8			35	34			63	65		
Malta	1	1 ▼			13	14			45	45			73	74		
Morocco	0	0 ▲			3	1 ▲			14	7 ▲			36	21 ▲		
Dienvidāfrika	0	0			2	3 ▼			8	10			22	24		
Salīdzinošās novērtēšanas dalībnieki																
Ontārio, Kanāda	14	15	16	15	50	54	54	50	82	85	87 ▼	84	96	97 ▼	98 ▼	96
Kvebeka, Kanāda	11	7 ▲	6 ▲	8 ▲	50	43 ▲	41 ▲	43 ▲	87	85	83 ▲	84	98	98	97	98
Dubaija, AAE	11	6 ▲			40	26 ▲			69	54 ▲			87	75 ▲		
Andalūzija, Spānija	5	4			37	31 ▲			78	73 ▲			97	95		
Abū Dabī, AAE	2	2			11	10			31	32			55	60		
Dienvidāfrika (5) - angļu/afrikāņu/zulu val.	2		3		9		11		26		23		51		36 ▲	

Standartklūdas dotas iekavās.

▲ Skolēnu skaits (%) 2016.g. ir statistiski nozīmīgi augstāks

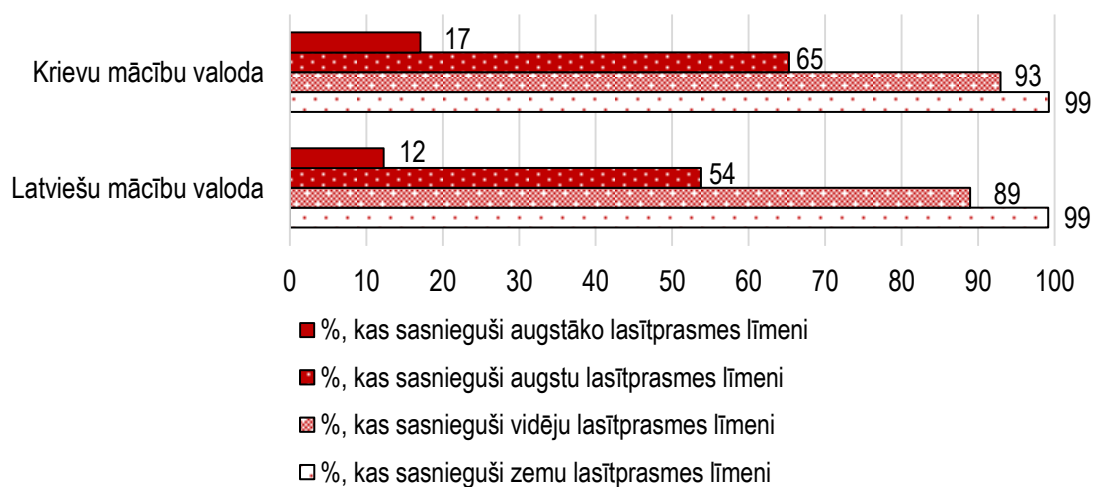
▼ Skolēnu skaits (%) 2016.g. ir statistiski nozīmīgi zemāks

15. attēls.

Meiteņu un zēnu īpatsvars, kas sasnieguši konkrētus lasītprasmes līmeņus

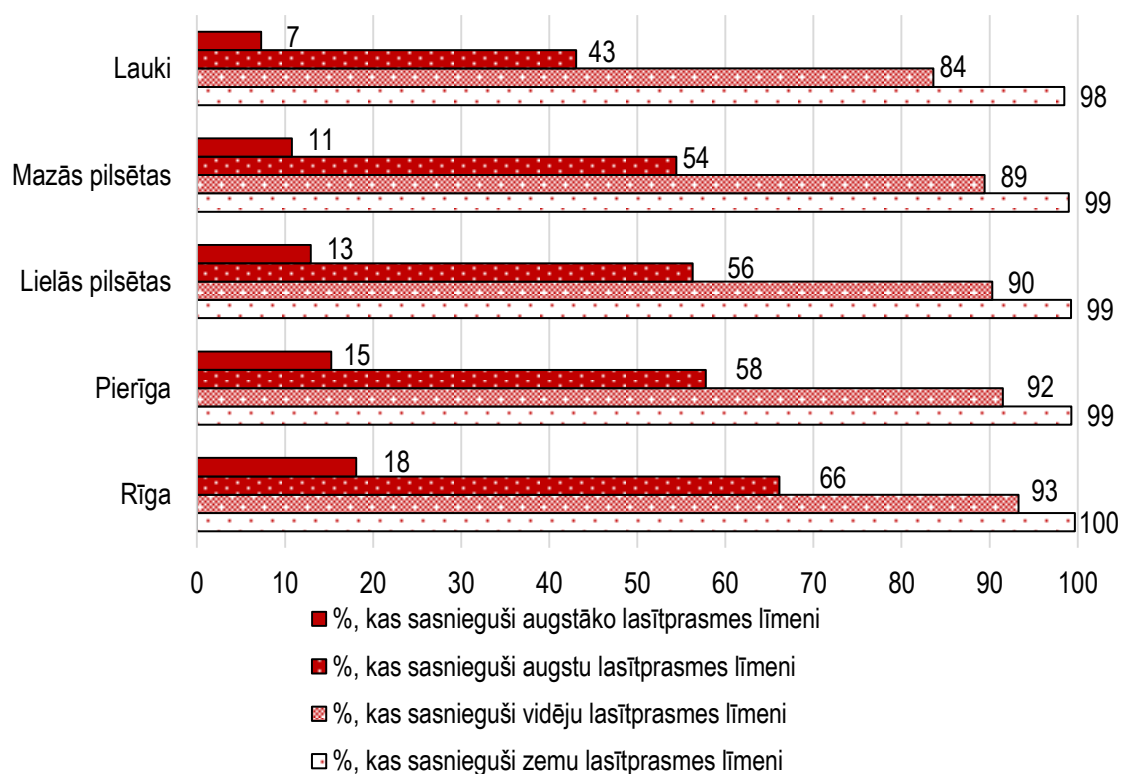
16. attēlā parādīts skolēnu ar latviešu un skolēnu ar krievu mācību valodu īpatsvars, kas sasnieguši katru no lasītprasmes līmeņiem. Redzams, ka visaugstāko līmeni Latvijā sasniedz 17% skolēnu ar krievu mācību valodu un 12% skolēnu ar latviešu mācību valodu, augstāko līmeni Latvijā sasniedz par 11% vairāk skolēnu ar krievu mācību valodu nekā skolēnu ar latviešu mācību valodu. Tātad starp skolēniem ar krievu mācību valodu ir vairāk tādu, kas sasnieguši augstākus lasītprasmes līmeņus.

16. attēls.

Skolēnu ar latviešu un skolēnu ar krievu mācību valodu īpatsvars, kas sasnieguši konkrētus lasītprasmes līmeņus

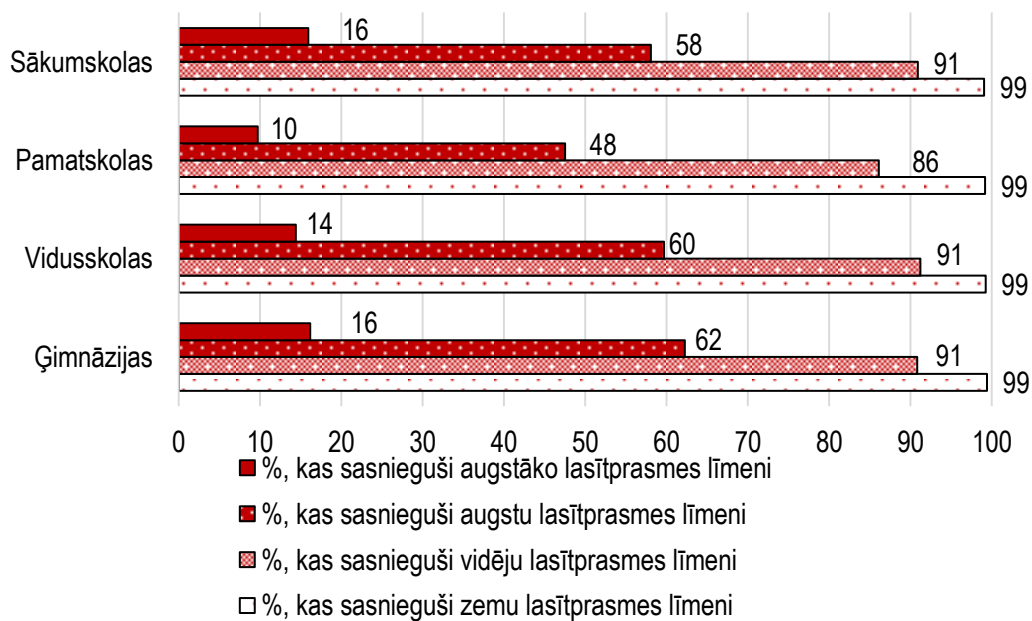
17. attēlā parādīts skolēnu īpatsvars, kas sasnieguši katru no lasītprasmes līmeņiem atkarībā no skolas atrašanās vietas. Redzams, ka laukos augstāko lasītprasmes līmeni sasniedz tikai 7% skolēnu un tas ir aptuveni divas ar pusi reizes mazāks skolēnu īpatsvars nekā Rīgā, tomēr attēls parāda arī to, ka lauku skolās arī ir skolēni ar ļoti augstiem lasītprasmes sasniegumiem. Latvijas lauku teritoriju skolās ir par 9% vairāk skolēnu nekā Rīgā, kuri sasnieguši tikai zemāko lasītprasmes līmeni, un Rīgā ir gandrīz par ceturtdaļu vairāk to skolēnu, kuri sasnieguši augstu lasītprasmes līmeni, nekā laukos. Rīgā tikpat kā nav skolēnu, kuri 4. klasē nebūtu sasnieguši zemāko lasītprasmes līmeni.

17. attēls.

Skolēnu īpatsvars, kas sasnieguši konkrētus lasītprasmes līmeņus, atkarībā no skolas atrašanās vietas

18. attēlā parādīts skolēnu īpatsvars, kas sasnieguši katru no lasītprasmes līmeņiem, atkarībā no skolas tipa. Redzams, ka pamatskolās ir salīdzinoši visvairāk 4. klašu skolēnu (13%), kas ir sasnieguši tikai zemu lasītprasmes līmeni.

18. attēls.

Skolēnu īpatsvars, kas sasnieguši konkrētus lasītprasmes līmeņus, atkarībā no skolas tipa

LASĪTPRASMES SASNIEGUMI ATKARĪBĀ NO LASĪŠANAS MĒRĶA

6

Kā minēts 1.2. apakšnodaļā, *PIRLS* pētījumā izšķir divus lasīšanas mērķus – lasīšanu literārās pieredzes gūšanai un lasīšanu informācijas ieguvei. Turpinājumā tiks aplūkoti skolēnu lasītprasmes sasniegumi atkarībā no šiem lasīšanas mērķiem. Atbilstoši minētajiem lasīšanas mērķiem pētījumā to sasniegšanas mērīšanai tiek izmantoti attiecīgi literārie vai informatīvie teksti.

12. tabulā parādīts, kā *PIRLS 2016* pētījuma dalībvalstīs atšķiras skolēnu lasītprasmes sasniegumi atkarībā no lasīšanas mērķa. Lielākajā daļā *PIRLS* pētījuma dalībvalstu skolēnu sasniegumi viena lasīšanas mērķa sasniegšanai bija augstāki nekā otram mērķim. No 50 dalībvalstīm 16 valstīs skolēniem bija augstāki sasniegumi literāro tekstu lasīšanā, bet 15 valstīs skolēniem labāki rezultāti bija, lasot informatīvos tekstus. Latvijas skolēniem salīdzinoši labāk veicas informatīvo tekstu lasīšana. To var interpretēt kā samērā labu rezultātu, jo tieši šis lasīšanas aspekts ir svarīgs, apgūstot citus mācību priekšmetus.

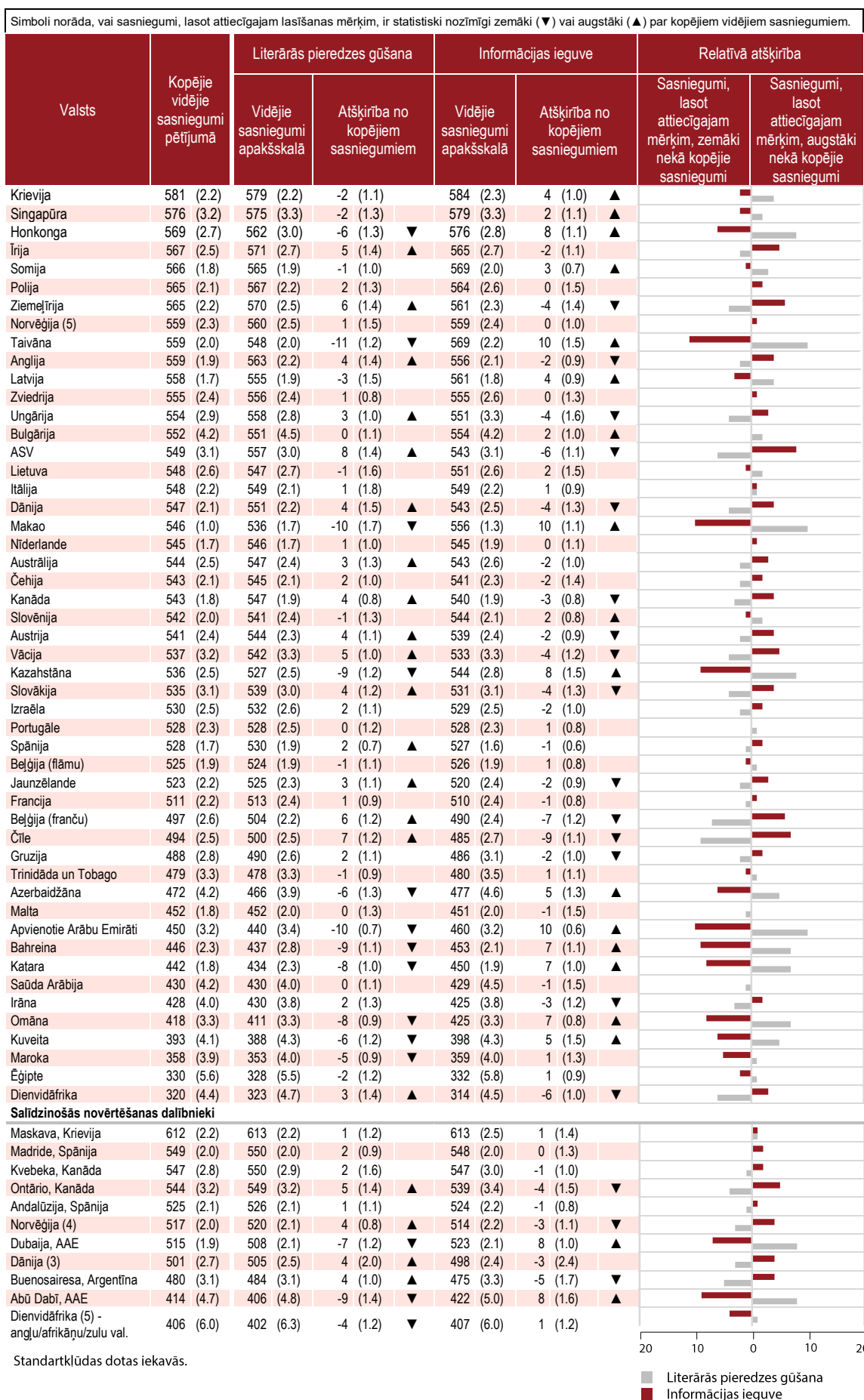
19. attēlā parādīts, kā Latvijas skolēnu sasniegumi katrā no mērītajiem lasīšanas mērķiem mainījušies *PIRLS* pētījuma ciklos. Redzams, ka gan 2001., gan 2016. gadā Latvijas skolēniem statistiski nozīmīgi augstāki sasniegumi bijuši, lasot tekstu informācijas ieguvei, bet 2006. gadā skolēnu vidējos sasniegumos nebija atšķirības atkarībā no lasīšanas mērķa. Salīdzinot ar iepriekšējiem pētījuma cikliem, 2016. gadā Latvijas skolēnu sasniegumi statistiski nozīmīgi paaugstinājušies, gan lasot literārās pieredzes gūšanai, gan lasot informācijas ieguvei, tomēr izaugsme informatīvo tekstu lasīšanā bijusi straujāka.

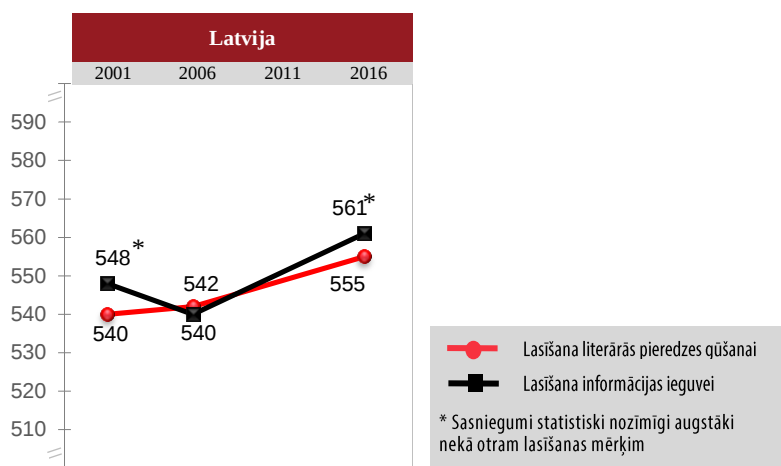
Starptautiskā salīdzinājumā, lasot literārās pieredzes gūšanai, 48 no 50 valstīm meiteņu sasniegumi bija augstāki nekā zēniem, bet informatīvo tekstu lasīšanā meitenes izrādījās pārākas 39 valstīs, un 11 valstīs sasniegumu atšķirības starp dzimumiem šajā aspektā netika konstatētas. 20. attēlā redzamas sasniegumu atšķirības starp Latvijas meitenēm un zēniem atkarībā no lasīšanas mērķa. Abiem dzimumiem ir augstāki rezultāti, lasot jaunas informācijas ieguvei, un abos lasīšanas veidos meiteņu sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par zēnu sasniegumiem.

21. attēlā redzamas sasniegumu atšķirības Latvijā starp skolēniem ar latviešu un skolēniem ar krievu mācību valodu atkarībā no lasīšanas mērķa. Skolēniem ar krievu mācību valodu ir statistiski nozīmīgi augstāki vidējie lasītprasmes sasniegumi nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu, gan lasot literārās pieredzes gūšanai, gan lasot informācijas ieguvei. Šajā kontekstā par salīdzinoši īpaši zemiem var uzskatīt skolēnu ar latviešu mācību valodu vidējos sasniegumus, lasot literārās pieredzes gūšanai, tātad latviešu skolēniem ir salīdzinoši vājāka prasme saprast, piemēram, pasaku un stāstu vēstījumu.

12. tabula.

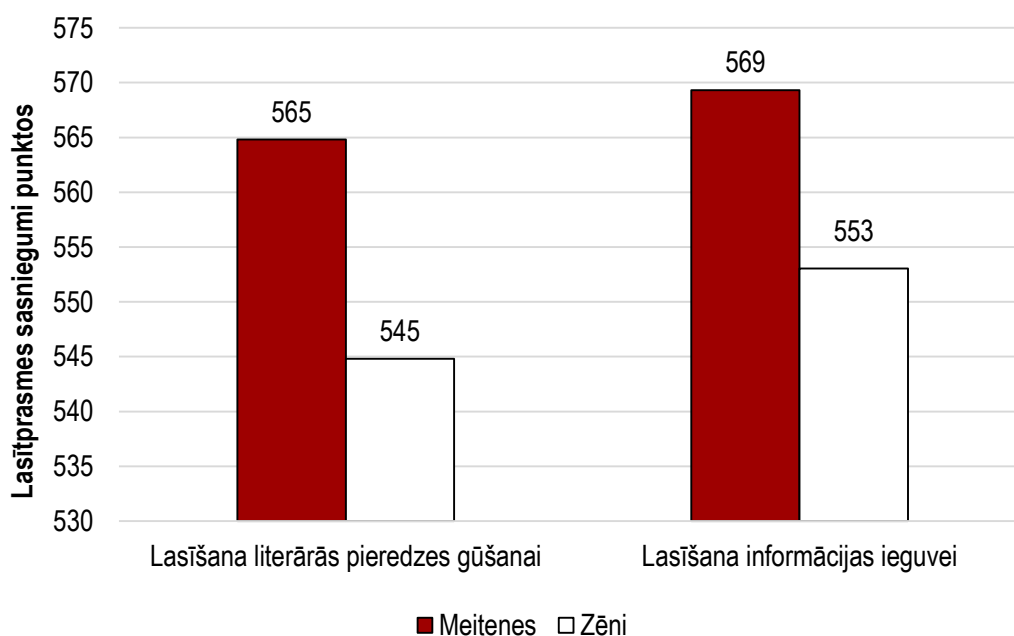
Lasītprasmes sasniegumi pētījuma dalībvalstīs atkarībā no lasīšanas mērķa

19. attēls.

Latvijas skolēnu lasīšanas sasniegumu izmaiņas atkarībā no lasīšanas mērķa PIRLS pētījuma ciklos no 2001. līdz 2016. gadam

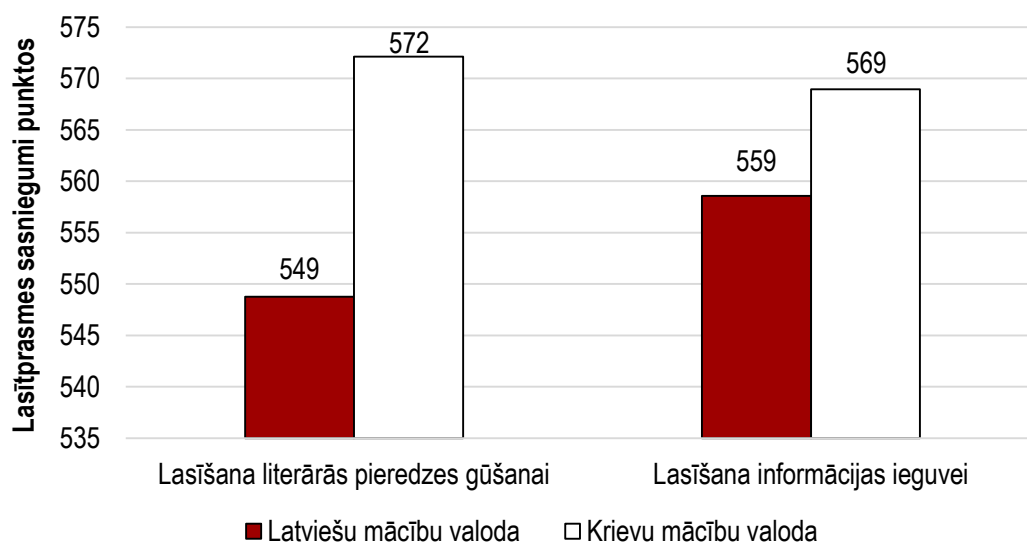

20. attēls.

Latvijas meiteņu un zēnu vidējie sasniegumi atkarībā no lasīšanas mērķa

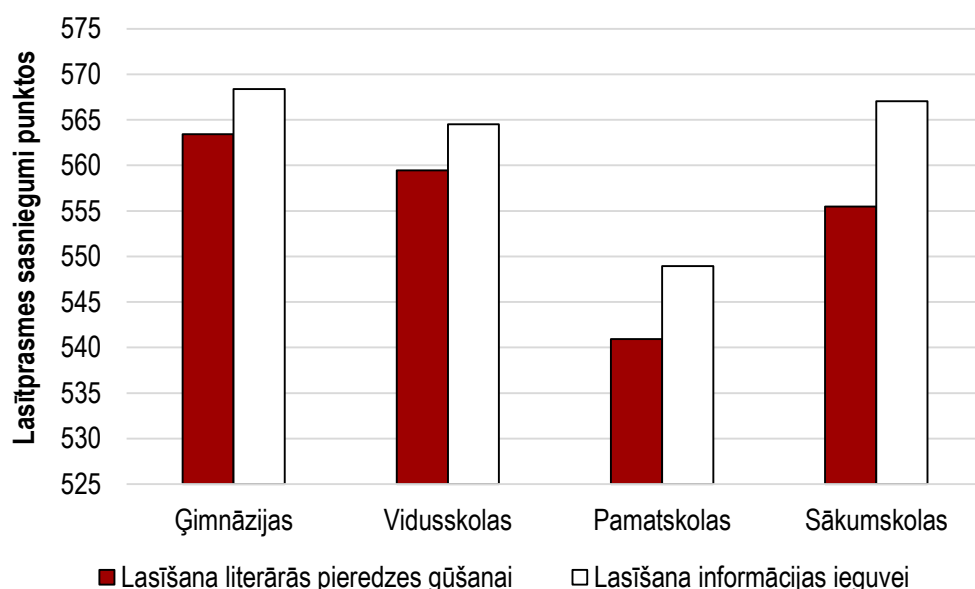
Skolēniem ar latviešu mācību valodu vidējie sasniegumi, lasot informācijas ieguvei, ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā, lasot literārās pieredzes gūšanai. Skolēniem ar krievu mācību valodu nav atšķirības vidējos lasītprasmes sasniegumos atkarībā no lasīšanas mērķa.

22. attēlā redzami Latvijas skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi atkarībā no lasīšanas mērķa un skolas tipa. Vidusskolu un sākumskolu skolēnu vidējie sasniegumi gan literāru, gan informatīvu tekstu lasīšanā ir statistiski nozīmīgi augstāki par pamatskolu skolēnu vidējiem sasniegumiem.

21. attēls.

Lasītprasmes sasniegumi skolēniem ar latviešu un skolēniem ar krievu mācību valodu Latvijā atkarībā no lasīšanas mērķa

22. attēls.

Vidējie lasītprasmes sasniegumi Latvijā atkarībā no lasīšanas mērķa un skolas tipa

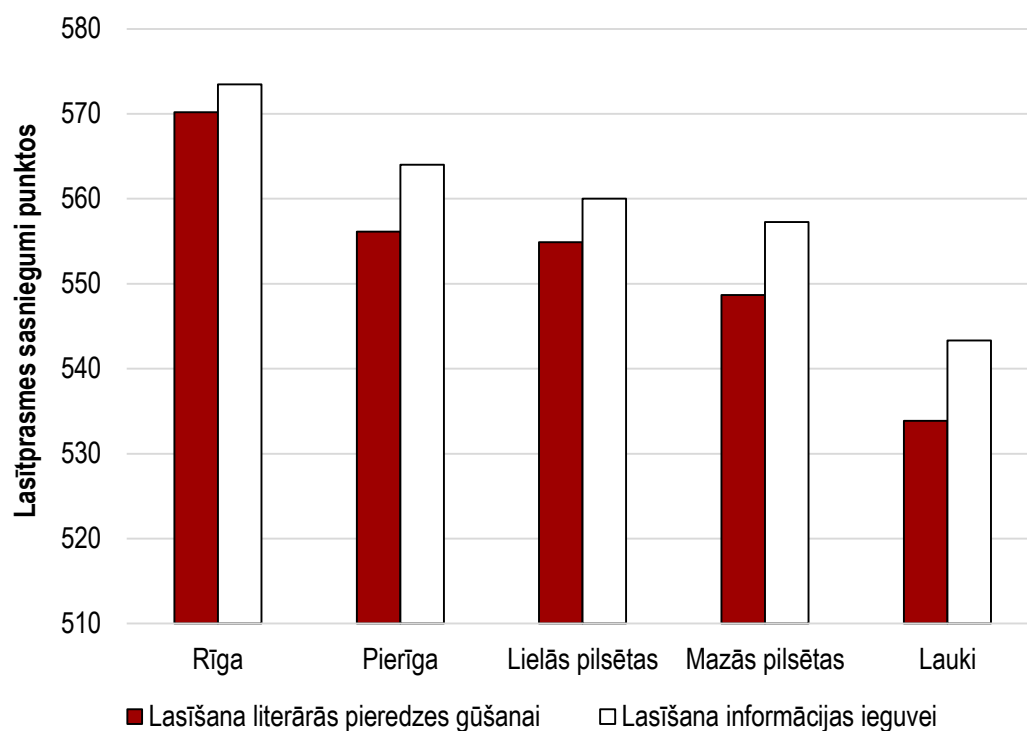
Vidējie lasītprasmes sasniegumi atkarībā no lasīšanas mērķa dažādās urbanizācijas grupās parādīti 23. attēlā. Lasot informācijas ieguvei:

- Rīgas skolēnu vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par lielo un mazo pilsētu un lauku teritoriju skolēnu sasniegumiem,
- Latvijas lielo un mazo pilsētu un Pierīgas skolēnu vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par lauku skolēnu vidējiem sasniegumiem.

Lasot literārās pieredzes gūšanai:

- Rīgas skolēnu vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par visu citu urbanizācijas grupu skolēnu sasniegumiem,

- Latvijas lielo un mazo pilsētu un Pierīgas skolēnu vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par lauku skolēnu vidējiem sasniegumiem.

23. attēls.

Vidējie lasītprasmes sasniegumi Latvijā atkarībā no lasīšanas mērķa un skolas atrašanās vietas

SKOLĒNU LASĪTPRASMES SASNIEGUMU ANALĪZE ATŠKIRĪGOS KOGNITĪVAJOS LĪMEŅOS

1.2. apakšnodaļā jau aprakstīti četri kognitīvie līmeņi, ar kuru palīdzību tiek mērīti skolēnu lasītprasmes sasniegumi. Virzienā no zemākā uz augstāko tie ir:

1. koncentrēšanās uz tekstu un skaidri formulētas informācijas iegūšanas kognitīvais līmenis,
2. tiešu secinājumu izdarīšanas kognitīvais līmenis,
3. ideju un informācijas interpretēšanas un integrēšanas kognitīvais līmenis,
4. teksta satura, valodas un izmantoto elementu izvērtēšanas kognitīvais līmenis.

Turpmākai analīzei šie līmeņi tiks apvienoti divās grupās: 1. un 2. kognitīvais līmenis veidos informācijas ieguves un tiešu secinājumu izdarīšanas grupu, bet 3. un 4. līmenis veidos interpretēšanas un integrēšanas grupu. Tātad informācijas ieguves un tiešu secinājumu izdarīšanas kognitīvais līmenis mēra to, kā skolēni veic vienkāršas darbības ar tekstu, bet interpretēšanas un integrēšanas kognitīvais līmenis mēra skolēnu spējas veikt sarežģītākas lasītprasmi apliecinošas darbības, izmantojot izlasīto tekstu.

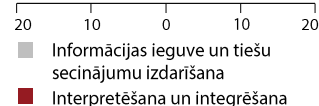
13. tabulā atainots, kā *PIRLS 2016* pētījuma dalībvalstīs skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi atšķiras divos kognitīvajos līmeņos jeb, vienkāršoti sakot, – relatīvi vieglos un grūtos uzdevumos. Lielākajā daļā *PIRLS 2016* pētījuma dalībvalstu skolēnu sasniegumi vienā no kognitīvajiem līmeņiem bija augstāki nekā otrā. No 50 dalībvalstīm 15 valstīs augstāki rezultāti skolēniem bija informācijas ieguves un tiešu secinājumu izdarīšanas līmenī, bet 14 valstīs skolēniem ievērojami labāk veicās interpretēšanas un integrēšanas līmeņa uzdevumos. Latvija pieder pie tām valstīm, kuru skolēni labāk tiek galā ar interpretēšanas un integrēšanas kognitīvā līmeņa uzdevumiem, bet relatīvi vienkāršajos informācijas ieguves un tiešu secinājumu izdarīšanas uzdevumos mūsu skolēnu vidējie sasniegumi ir zemāki.

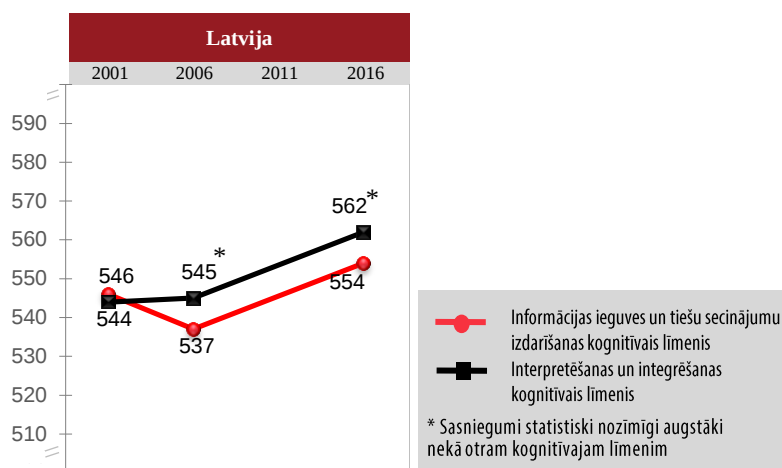
24. attēlā redzams, ka arī pirms desmit gadiem – 2006. gadā – Latvijas skolēniem statistiski nozīmīgi augstāki sasniegumi bija augstāka kognitīvā līmeņa uzdevumos. Salīdzinot ar iepriekšējiem pētījuma cikliem, Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi ar vienādu soli statistiski nozīmīgi paaugstinājušies gan informācijas ieguves un tiešu secinājumu izdarīšanas, gan interpretēšanas un integrēšanas līmeņa uzdevumos.

Sasniegumu atšķirības lasītprasmes kognitīvajos līmeņos

Simboli norāda, vai sasniegumi attiecīgā kognitīvā līmeņa uzdevumos ir statistiski nozīmīgi zemāki (▼) vai augstāki (▲) par kopējiem vidējiem sasniegumiem.							
Valsts	Kopējie vidējie sasniegumi pētījumā	Informācijas ieguve un tiešu secinājumu izdarīšana		Interpretēšana un integrēšana		Relatīvā atšķirība	
		Vidējie sasniegumi apakšskālā	Atšķirība no kopējiem sasniegumiem	Vidējie sasniegumi apakšskālā	Atšķirība no kopējiem sasniegumiem	Sasn. attiecīgā kogn. līmeņa uzdevumos zemāki nekā kopējie sn.	Sasn. attiecīgā kogn. līmeņa uzdevumos augstāki nekā kopējie sn.
Krievija	581 (2.2)	581 (2.3)	1 (0.9)	582 (2.2)	1 (1.5)		
Singapūra	576 (3.2)	573 (3.1)	-3 (1.0) ▼	579 (3.2)	3 (0.7) ▲		
Honkongā	569 (2.7)	568 (2.7)	-1 (1.1)	568 (2.9)	0 (0.9)		
Īrija	567 (2.5)	566 (2.6)	-1 (1.1)	569 (2.9)	3 (1.4)		
Somija	566 (1.8)	572 (2.0)	6 (0.9) ▲	562 (1.8)	-4 (0.7) ▼		
Polija	565 (2.1)	560 (2.1)	-5 (1.1) ▼	570 (2.4)	5 (1.7) ▲		
Ziemeļīrija	565 (2.2)	562 (2.1)	-3 (1.1) ▼	567 (2.2)	3 (1.4)		
Norvēģija (5)	559 (2.3)	561 (2.4)	3 (1.5)	558 (2.4)	-1 (1.2)		
Taivāna	559 (2.0)	560 (1.9)	1 (0.9)	558 (2.2)	-1 (1.3)		
Anglija	559 (1.9)	556 (2.0)	-3 (0.7) ▼	561 (1.9)	3 (0.7) ▲		
Latvija	558 (1.7)	554 (1.9)	-4 (1.0) ▼	562 (1.7)	4 (0.9) ▲		
Zviedrija	555 (2.4)	560 (2.7)	5 (1.0) ▲	553 (2.5)	-2 (0.8) ▼		
Ungārija	554 (2.9)	552 (3.3)	-3 (1.5)	557 (3.0)	3 (1.1) ▲		
Bulgārija	552 (4.2)	550 (4.0)	-1 (1.0)	552 (4.3)	1 (1.0)		
ASV	549 (3.1)	543 (3.0)	-7 (0.8) ▼	555 (3.1)	6 (0.7) ▲		
Lietuva	548 (2.6)	549 (2.6)	1 (1.3)	548 (2.6)	0 (1.5)		
Itālija	548 (2.2)	547 (2.1)	-1 (1.1)	550 (2.1)	2 (1.3)		
Dānija	547 (2.1)	550 (2.1)	2 (1.1) ▲	546 (2.2)	-1 (1.4)		
Makao	546 (1.0)	549 (1.1)	4 (1.1) ▲	543 (1.6)	-3 (1.0) ▼		
Nīderlande	545 (1.7)	546 (2.0)	2 (1.0)	544 (1.7)	0 (0.9)		
Austrālija	544 (2.5)	541 (2.6)	-4 (1.4) ▼	549 (2.4)	5 (1.0) ▲		
Čehija	543 (2.1)	551 (2.4)	8 (1.0) ▲	538 (2.2)	-5 (1.2) ▼		
Kanāda	543 (1.8)	541 (1.8)	-2 (0.6) ▼	545 (1.8)	2 (0.7) ▲		
Slovēnija	542 (2.0)	547 (2.3)	4 (0.9) ▲	539 (2.5)	-3 (1.2) ▼		
Austrija	541 (2.4)	550 (2.8)	9 (1.4) ▲	534 (2.5)	-6 (1.0) ▼		
Vācija	537 (3.2)	546 (3.3)	8 (0.9) ▲	530 (3.2)	-7 (1.0) ▼		
Kazahstāna	536 (2.5)	529 (2.5)	-7 (0.8) ▼	542 (2.4)	6 (0.9) ▲		
Slovākija	535 (3.1)	538 (3.1)	3 (1.2) ▲	531 (3.2)	-3 (1.2) ▼		
Izraēla	530 (2.5)	530 (2.4)	-1 (1.0)	530 (2.7)	0 (1.0)		
Portugāle	528 (2.3)	528 (2.2)	0 (0.8)	526 (2.4)	-1 (0.9)		
Spānija	528 (1.7)	526 (1.7)	-1 (0.6) ▼	529 (1.7)	1 (0.6) ▲		
Beļģija (flāmu)	525 (1.9)	526 (2.1)	1 (1.3)	524 (2.2)	-1 (1.2)		
Jaunzēlande	523 (2.2)	521 (2.3)	-1 (1.0)	525 (2.4)	2 (0.8) ▲		
Francija	511 (2.2)	521 (2.3)	9 (0.9) ▲	501 (2.4)	-10 (0.7) ▼		
Beļģija (franču)	497 (2.6)	501 (2.3)	3 (1.3) ▲	494 (2.4)	-3 (1.4) ▼		
Čīle	494 (2.5)	496 (2.5)	2 (1.1)	491 (2.9)	-3 (1.0) ▼		
Gruzija	488 (2.8)	486 (2.6)	-2 (1.1) ▼	490 (2.9)	2 (0.9)		
Trinidāda un Tobago	479 (3.3)	483 (3.6)	4 (1.5) ▲	472 (3.6)	-7 (1.0) ▼		
Azerbaidžāna	472 (4.2)	477 (4.2)	5 (1.0) ▲	465 (4.3)	-8 (0.9) ▼		
Malta	452 (1.8)	452 (1.7)	0 (1.2)	451 (1.9)	-1 (1.5)		
Apvienotie Arābu Emirāti	450 (3.2)	448 (3.2)	-2 (1.0) ▼	453 (3.3)	2 (0.8) ▲		
Bahreina	446 (2.3)	444 (2.1)	-2 (0.9)	446 (2.7)	0 (1.5)		
Katara	442 (1.8)	442 (1.8)	0 (0.7)	441 (1.9)	-1 (0.8)		
Saūda Arābijā	430 (4.2)	425 (4.1)	-5 (1.7) ▼	439 (4.1)	8 (1.5) ▲		
Irāna	428 (4.0)	429 (4.0)	2 (1.4)	425 (4.1)	-3 (1.3) ▼		
Omāna	418 (3.3)	419 (3.2)	1 (1.1)	415 (3.6)	-4 (0.9) ▼		
Kuveita	393 (4.1)	394 (4.1)	0 (1.2)	388 (4.5)	-5 (1.2) ▼		
Maroka	358 (3.9)	364 (3.9)	6 (0.9) ▲	336 (4.5)	-22 (1.4) ▼		
Ēģipte	330 (5.6)	329 (5.6)	-1 (1.4)	340 (5.7)	9 (2.1) ▲		
Dienvidāfrika	320 (4.4)	321 (4.5)	2 (0.9)	308 (5.3)	-11 (1.9) ▼		
Salīdzinošās novērtēšanas dalībnieki							
Maskava, Krievija	612 (2.2)	611 (2.4)	-1 (1.1)	614 (2.1)	2 (1.0) ▲		
Madride, Spānija	549 (2.0)	547 (1.9)	-2 (1.1)	550 (2.1)	2 (1.2)		
Kvebeka, Kanāda	547 (2.8)	551 (3.0)	4 (1.4) ▲	545 (3.0)	-2 (1.3)		
Ontārio, Kanāda	544 (3.2)	539 (3.3)	-5 (1.4) ▼	548 (3.2)	5 (1.0) ▲		
Andalūzija, Spānija	525 (2.1)	522 (1.9)	-3 (0.8) ▼	527 (2.3)	2 (1.6)		
Norvēģija (4)	517 (2.0)	521 (2.0)	5 (1.0) ▲	513 (1.9)	-4 (1.3) ▼		
Dubaija, AAE	515 (1.9)	512 (2.4)	-3 (1.5) ▼	519 (1.9)	4 (1.2) ▲		
Dānija (3)	501 (2.7)	500 (2.3)	-1 (2.1)	504 (2.5)	3 (1.9)		
Buenosaires, Argentīna	480 (3.1)	483 (2.9)	3 (1.0) ▲	473 (3.7)	-7 (1.4) ▼		
Abū Dabī, AAE	414 (4.7)	413 (4.6)	-1 (1.8)	417 (4.7)	2 (1.4)		
Dienvidāfrika (5) - angļu/afrikāņu/zulu val.	406 (6.0)	407 (6.1)	1 (1.4)	400 (6.2)	-6 (1.6) ▼		

Standartklūdas dotas iekavās.

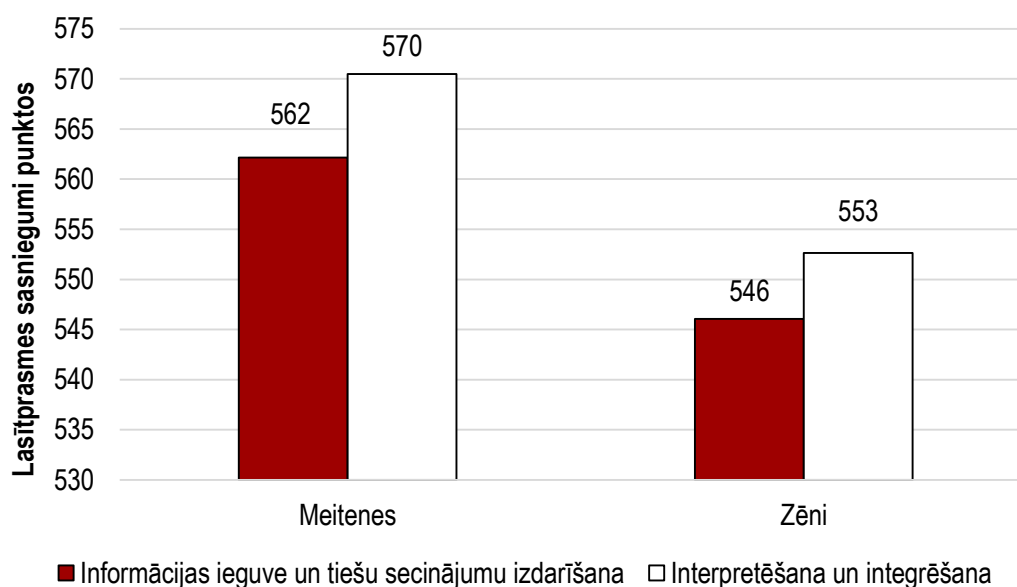

24. attēls.

Latvijas skolēnu lasīšanas sasniegumu izmaiņas atšķirīgu kognitīvo līmeņu uzdevumos PIRLS pētījuma ciklos no 2001. līdz 2016. gadam

Informācijas ieguves un tiešu secinājumu izdarīšanas uzdevumos 46 no 50 valstīs meiteņu sasniegumi bija augstāki nekā zēniem, bet interpretēšanas un integrēšanas līmenī meiteņu izrādījās pārākas 48 valstīs. 25. attēlā redzamas sasniegumu atšķirības starp Latvijas meitenēm un zēniem katrā kognitīvajā līmenī. Abiem dzimumiem ir augstāki rezultāti interpretēšanas un integrēšanas kognitīvajā līmeņa uzdevumos, un abos kognitīvajos līmeņos meiteņu sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par zēnu sasniegumiem.

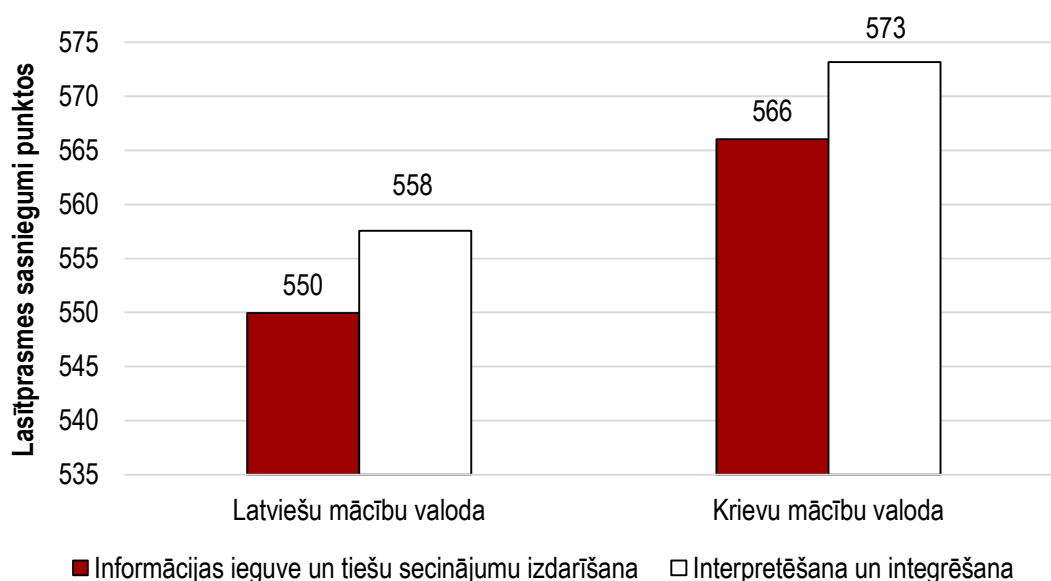

25. attēls.

Latvijas meiteņu un zēnu vidējie sasniegumi atkarībā no uzdevumu kognitīvā līmeņa

26. attēlā redzamas sasniegumu atšķirības Latvijā starp skolēniem ar latviešu un skolēniem ar krievu mācību valodu atkarībā no lasītprasmes uzdevumu kognitīvā līmeņa. Skolēniem ar krievu mācību valodu ir statistiski nozīmīgi augstāki vidējie lasītprasmes sasniegumi nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu gan informācijas

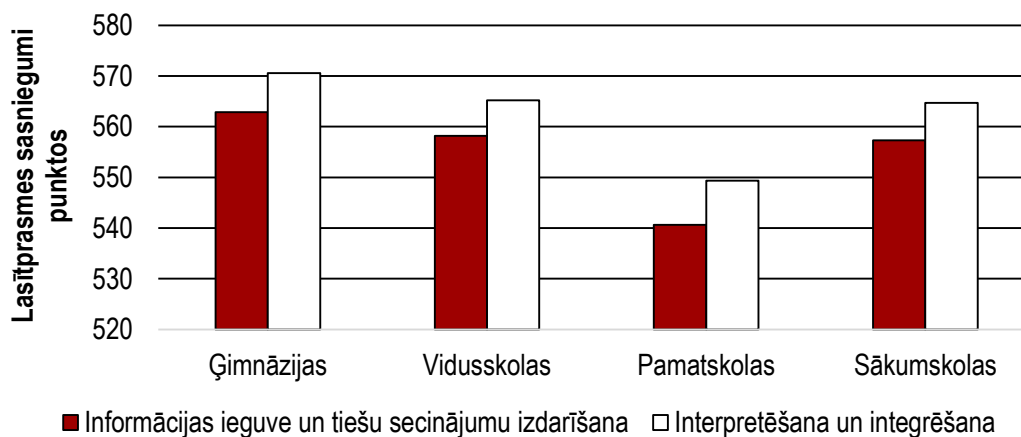
ieguves un tiešu secinājumu izdarīšanas kognitīvajā līmenī, gan interpretēšanas un integrēšanas līmeņa uzdevumos.

26. attēls.

Lasītprasmes sasniegumi skolēniem ar latviešu un skolēniem ar krievu mācību valodu Latvijā atkarībā no lasītprasmes uzdevumu kognitīvā līmeņa

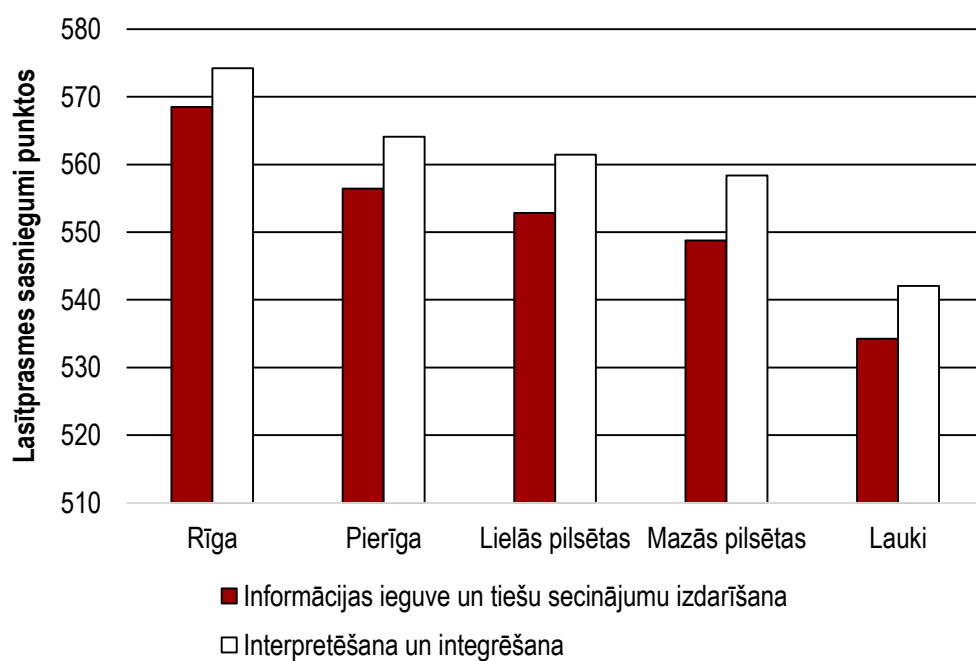
27. attēlā redzami Latvijas skolēnu vidējie lasītprasmes sasniegumi atkarībā no uzdevumu kognitīvā līmeņa un skolas tipa. Abu kognitīvo līmeņu uzdevumos gan ģimnāziju, gan vidusskolu, gan sākumskolu skolēnu vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par pamatskolu skolēnu vidējiem lasītprasmes sasniegumiem.

27. attēls.

Vidējie lasītprasmes sasniegumi Latvijā atkarībā no uzdevumu kognitīvā līmeņa un skolas tipa

Vidējie lasītprasmes sasniegumi atkarībā no uzdevumu kognitīvā līmeņa dažādās urbanizācijas grupās parādīti 28. attēlā. Abu kognitīvo līmeņu uzdevumos Rīgas skolēnu vidējie sasniegumi ir statistiski nozīmīgi augstāki par visu citu urbanizācijas grupu skolēnu sasniegumiem.

28. attēls.

Vidējie lasītprasmes sasniegumi Latvijā atkarībā no uzdevumu kognitīvā līmeņa un skolas atrašanās vietas

SKOLĒNU LASĪŠANAS PRASMJU PAŠNOVĒRTĒJUMS

8

Skolēnu viedoklis par savu lasītprasmi *PIRLS 2016* pētījumā tika noskaidrots ar sešu aptaujas jautājumu palīdzību (29. att.). Apkopojot skolēnu atbildes uz šiem jautājumiem, tika izveidots skolēnu lasīšanas prasmju pašnovērtējuma indekss ar trim kategorijām: augsts pašnovērtējums, viduvējs pašnovērtējums un zems pašnovērtējums.

Cik labi Tu lasi? Cik lielā mērā Tu piekrīti katram no šiem apgalvojumiem?

*Aizkrāso tikai vienu aplīti
katrā rindā.*

	Pilnīgi piekrītu	Drīzāk piekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Pilnīgi nepiekrītu
a) Man parasti lasīšana padodas labi	☐	☐	☐	☐
b) Man lasīšana viegli padodas -----	☐	☐	☐	☐
c) Man ir grūti lasīt stāstus, ja tajos ir sarežģīti vārdi -----	☐	☐	☐	☐
d) Lasīšana man nepadodas tik labi kā citiem skolēniem manā klasē ---	☐	☐	☐	☐
e) Lasīšana man nepadodas tik labi kā citi mācību priekšmeti -----	☐	☐	☐	☐
f) Man lasīšana vienkārši nepadodas	☐	☐	☐	☐

29. attēls.

Skolēnu lasītprasmes pašnovērtējuma indeksu veidojošie aptaujas jautājumi

14. tabulā parādīts, kāds ir 4. klases skolēnu īpatsvars katrā no lasītprasmes pašnovērtējuma indeksa kategorijām *PIRLS 2016* pētījuma dalībvalstīs un kādi ir šo skolēnu grupu vidējie lasītprasmes sasniegumi. Tabula sakārtota pēc tā, cik liels valstī ir skolēnu īpatsvars ar augstu savas lasītprasmes pašnovērtējumu – jo vairāk tādu skolēnu, jo augstāka valsts pozīcija 14. tabulā. Redzams, ka valstu sakārtojums 14. tabulā ir atšķirīgs no sasniegumu ranga tabulas (6. tabula). Piemēram, Krievija skolēnu pašnovērtējuma indeksa tabulā atrodas vietā, kas atbilst starptautiski vidējai šī indeksa vērtībai, bet Krievijas skolēniem ir starptautiski visaugstākie lasītprasmes sasniegumi. Tātad var secināt, ka Krievijas skolēniem vidēji ir zemāks savu spēju novērtējums nekā varētu gaidīt, zinot viņu sasniegumus. Latvija ir līdzīgā situācijā.

14. tabula.

Skolēnu lasītprasmes pašnovērtējuma indekss

Valsts	Augsts pašnovērtējums		Viduvējs pašnovērtējums		Zems pašnovērtējums		Valsts vieta sasniegumu ranga tabulā
	Skolēnu īpatsvars (%)	Vidējie sasniegumi	Skolēnu īpatsvars (%)	Vidējie sasniegumi	Skolēnu īpatsvars (%)	Vidējie sasniegumi	
Zviedrija	65 (0.8)	575 (2.3)	28 (0.8)	532 (3.2)	8 (0.5)	488 (5.2)	12.
Somija	60 (0.9)	586 (1.9)	31 (0.9)	549 (2.2)	10 (0.5)	503 (4.5)	5.
Polija	59 (0.8)	587 (2.3)	29 (0.9)	551 (3.1)	12 (0.6)	490 (4.1)	6.
Bulgārija	58 (1.6)	579 (3.8)	28 (1.0)	536 (4.9)	14 (1.1)	477 (7.9)	14.
Austrija	56 (1.0)	562 (2.1)	29 (0.9)	526 (3.1)	14 (0.7)	493 (3.5)	25.
Īrija	55 (1.0)	593 (2.6)	31 (0.8)	550 (2.7)	14 (0.8)	505 (4.2)	4.
Vācija	55 (1.0)	569 (2.4)	30 (0.9)	529 (3.6)	15 (0.7)	487 (4.7)	26.
Izraēla	55 (1.1)	567 (2.6)	28 (0.7)	511 (3.1)	18 (0.8)	454 (4.7)	29.
Kazahstāna	55 (1.4)	549 (2.5)	27 (1.0)	534 (3.0)	18 (0.9)	503 (3.8)	27.
Anglija	53 (0.9)	591 (1.9)	31 (0.8)	541 (2.6)	16 (0.5)	488 (3.1)	10.
Norvēģija (5)	53 (0.9)	584 (2.2)	33 (0.8)	545 (2.7)	14 (0.8)	505 (3.6)	8.
Irāna	51 (1.6)	470 (5.2)	30 (1.3)	407 (6.0)	19 (0.8)	351 (6.1)	45.
Kanāda	51 (0.6)	574 (1.6)	32 (0.5)	530 (2.4)	17 (0.6)	482 (3.2)	23.
Dānija	51 (0.8)	577 (2.3)	36 (0.8)	532 (2.7)	14 (0.6)	486 (4.4)	18.
Ziemeļīrija	50 (1.1)	598 (2.2)	33 (1.0)	553 (3.0)	17 (0.7)	493 (4.1)	7.
ASV	50 (1.3)	583 (2.6)	32 (0.9)	540 (3.4)	19 (0.9)	496 (4.1)	15.
Nīderlande	49 (1.1)	565 (1.9)	30 (0.8)	536 (2.2)	21 (0.9)	511 (2.8)	20.
Austrālija	49 (1.0)	585 (2.4)	34 (0.8)	526 (2.9)	16 (0.7)	465 (3.7)	21.
Singapūra	48 (0.9)	612 (2.6)	36 (0.6)	562 (3.1)	16 (0.7)	503 (4.8)	2.
Ungārija	48 (1.2)	586 (3.0)	33 (0.9)	542 (3.5)	19 (0.9)	495 (3.9)	13.
Beļģija (flāmu)	46 (1.0)	544 (2.3)	34 (0.8)	519 (2.5)	19 (0.7)	493 (2.6)	32.
Lietuva	46 (1.1)	578 (2.6)	35 (1.0)	538 (3.6)	19 (0.8)	496 (3.8)	16.
Itālija	46 (1.0)	567 (2.2)	38 (1.0)	545 (2.7)	16 (0.5)	505 (4.3)	17.
Trinidāda un Tobago	46 (1.3)	529 (2.7)	31 (0.9)	465 (3.6)	23 (0.9)	400 (4.1)	38.
Slovēnija	46 (1.0)	571 (2.3)	37 (0.9)	538 (2.3)	17 (0.7)	481 (4.5)	24.
Katara	45 (0.8)	494 (2.1)	32 (0.7)	434 (2.6)	23 (0.7)	371 (3.6)	43.
Čehija	45 (0.8)	569 (2.2)	39 (0.7)	537 (2.3)	16 (0.6)	490 (4.2)	22.
Francija	44 (1.1)	539 (2.6)	39 (1.1)	506 (2.6)	17 (0.7)	455 (3.7)	34.
Slovākija	44 (1.0)	567 (2.8)	34 (0.8)	533 (3.2)	22 (0.9)	475 (6.1)	28.
Bahreina	44 (0.9)	494 (2.3)	33 (0.9)	436 (3.3)	23 (0.8)	381 (3.7)	42.
Krievija	43 (1.0)	609 (2.3)	38 (0.9)	575 (2.4)	19 (0.9)	532 (3.4)	1.
Beļģija (franču)	41 (0.9)	528 (2.8)	37 (0.8)	493 (2.8)	22 (0.7)	450 (3.4)	35.
Gruzija	41 (1.3)	523 (3.2)	31 (1.0)	489 (3.0)	27 (1.1)	448 (4.3)	37.
Omāna	41 (1.2)	468 (3.7)	34 (0.9)	413 (3.7)	24 (0.8)	352 (3.7)	46.
Kuveita	41 (1.6)	437 (4.6)	39 (1.5)	386 (4.8)	20 (0.9)	334 (7.7)	47.
Apvienotie Arābu Emirāti	41 (0.8)	511 (3.6)	36 (0.6)	439 (3.1)	23 (0.7)	372 (3.6)	41.
Malta	41 (0.8)	495 (2.1)	37 (0.8)	447 (2.3)	22 (0.6)	387 (4.2)	40.
Spānija	40 (0.7)	554 (1.8)	40 (0.6)	525 (2.1)	20 (0.6)	483 (2.7)	5.
Portugāle	38 (1.3)	555 (2.7)	40 (1.0)	526 (2.7)	22 (0.9)	483 (3.0)	30.
Čīle	37 (0.9)	532 (2.8)	36 (0.8)	494 (3.3)	27 (0.8)	451 (3.0)	36.
Honkonga	36 (1.2)	596 (2.5)	38 (0.9)	568 (3.4)	26 (1.1)	534 (3.2)	3.
Azerbaidžāna	36 (1.0)	508 (3.4)	34 (1.1)	475 (3.4)	31 (1.3)	439 (5.9)	39.
Taivāna	35 (1.2)	589 (2.3)	40 (0.9)	557 (2.0)	24 (0.9)	519 (2.7)	9.
Jaunzēlande	35 (0.8)	577 (2.5)	41 (0.8)	520 (2.7)	24 (0.7)	457 (3.8)	33.
Ēģipte	33 (1.9)	390 (6.1)	36 (1.6)	333 (5.7)	31 (1.8)	268 (7.2)	49.
Maroka	31 (1.1)	416 (3.9)	42 (1.0)	358 (4.0)	27 (1.1)	296 (5.6)	48.
Latvija	30 (1.0)	588 (2.4)	42 (1.1)	562 (2.1)	28 (1.1)	520 (3.0)	11.
Saūda Arābija	29 (1.5)	473 (4.2)	43 (1.2)	439 (5.0)	28 (1.4)	385 (6.0)	44.
Makao	21 (0.7)	582 (2.6)	41 (0.8)	551 (1.5)	38 (0.7)	519 (1.6)	19.
Dienvīdāfrika	20 (1.0)	398 (7.3)	33 (0.7)	326 (4.5)	47 (1.0)	288 (4.0)	50.
Starptautiskais vidējais	45 (0.2)	545 (0.4)	35 (0.1)	503 (0.5)	21 (0.1)	455 (0.6)	

Salīdzinošās novērtēšanas dalībnieki

Ontārio, Kanāda	52 (1.2)	575 (3.0)	31 (1.1)	529 (4.4)	17 (1.3)	485 (5.3)	
Norvēģija (4)	51 (1.0)	546 (2.2)	34 (0.8)	503 (2.7)	15 (0.6)	462 (3.2)	
Dubaija, AAE	50 (0.6)	557 (2.0)	33 (0.7)	500 (2.8)	17 (0.6)	434 (3.5)	
Dānija (3)	48 (0.9)	537 (3.1)	37 (1.0)	486 (3.6)	15 (0.7)	428 (4.7)	
Maskava, Krievija	48 (1.1)	634 (2.2)	38 (1.0)	605 (2.5)	14 (0.7)	560 (3.2)	
Kvebeka, Kanāda	45 (1.4)	575 (2.9)	36 (1.3)	541 (3.5)	19 (1.1)	499 (4.4)	
Madride, Spānija	44 (1.0)	570 (2.0)	40 (0.9)	542 (2.2)	16 (0.8)	506 (2.7)	
Andalūzija, Spānija	43 (1.2)	552 (2.1)	37 (1.1)	521 (2.1)	19 (1.0)	475 (3.8)	
Buenosaires, Argentīna	41 (1.0)	521 (3.3)	39 (0.9)	480 (3.0)	20 (0.9)	427 (4.5)	
Abū Dabi, AAE	35 (1.3)	486 (5.2)	38 (1.0)	409 (5.1)	27 (1.2)	345 (4.9)	
Dienvīdāfrika (5) - angļu/afrikāņu/zulu val.	29 (1.5)	470 (7.3)	35 (1.0)	407 (6.2)	36 (1.4)	360 (5.3)	

Standartklūdas dotas iekavās.

Latvijas skolēnu lasītprasmes pašnovērtējums ir pārsteidzoši zems. Latvija starptautiskajā skolēnu lasītprasmes pašnovērtējuma tabulā ieņem 4. vietu no beigām, kas absolūti neatbilst Latvijas skolēnu augstajiem lasītprasmes sasniegumiem. Zemāks savu lasīšanas spēju novērtējums ir vēl tikai Makao un Dienvidāfrikas skolēniem. Šajā gadījumā vienīgi Dienvidāfrikas skolēnu pašnovērtējums ir atbilstošs valsts vidējiem lasītprasmes sasniegumiem – arī tie ir zemi. Lasītprasmes pašnovērtējuma pašā galvā ir Zviedrija. Zviedrijas skolēnu lasītprasmes sasniegumi *PIRLS 2016* pētījumā neatšķiras no Latvijas skolēnu vidējiem sasniegumiem, bet pašnovērtējums šajā jomā ir ievērojami atšķirīgs. Tātad skolēnu lasītprasmes pašnovērtējuma indeksa tabula parāda arī mentalitātes atšķirības starp kultūrām. Savukārt valsts līmenī ir nepārprotami redzama saistība starp lasītprasmes pašnovērtējumu un sasniegumiem – jo augstāki sasniegumi, jo augstāks pašnovērtējums.

REZULTĀTI UN SECINĀJUMI

Desmit gadu laikā kopš 2006. gada Latvijas skolēnu sasniegumi lasītprasmē ir ievērojami uzlabojušies.

Latvijas skolēniem labāk padodas lasīšana informācijas ieguvei nekā lasīšana literārās pieredzes gūšanai, respektīvi, informatīvo tekstu lasītprasme vidēji ir labāka nekā literāro tekstu lasītprasme. Skolās ar latviešu mācību valodu būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība skolēnu literāro tekstu lasītprasmes attīstīšanai.

Sarežģītu lasītprasmes uzdevumu veikšana, kas ietver informācijas interpretēšanu un integrēšanu no lasītā teksta, Latvijas skolēniem veicas labāk nekā salīdzinoši vienkāršāku uzdevumu izpilde ar informācijas atrašanu un tiešu secinājumu izdarīšanu.

Visaugstākie 4. klašu skolēnu lasītprasmes sasniegumi joprojām ir Rīgas skolēniem, bet visos vēsturiskajos novados, izņemot Zemgali, sasniegumi pēdējo 10–15 gadu laikā ir paaugstinājušies.

Viszemākie vidējie skolēnu lasītprasmes sasniegumi joprojām ir lauku pamatskolās.

Visaugstākie vidējie 4. klašu skolēnu lasītprasmes sasniegumi ir Rīgas sākumskolās.

Kopumā Latvijā skolēniem ar krievu mācību valodu ir statistiski nozīmīgi augstāki sasniegumi lasītprasmē nekā skolēniem ar latviešu mācību valodu, bet krievvalodīgajiem skolēniem laukos ir īpaši zemi vidējie lasītprasmes sasniegumi.

Gandrīz visās pētījuma dalībvalstīs meiteņu lasītprasmes sasniegumi 4. klasē ir statistiski nozīmīgi augstāki par zēnu vidējiem sasniegumiem. Sasniegumu starpība starp dzimumiem Latvijā desmit gadu laikā ir samazinājusies, tomēr tā joprojām ir statistiski nozīmīga. Lasītprasmes sasniegumu starpība starp dzimumiem skolēniem ar krievu mācību valodu ir mazāka un turpina samazināties.

Salīdzinot ar citām urbanizācijas grupām, Latvijas lauku teritoriju skolās ir vairāk skolēnu, kuri sasnieguši tikai zemu lasītprasmes līmeni. Pie skolēnu lasītprasmes līmeņa paaugstināšanas būtu īpaši jāpiestrādā skolās ar latviešu mācību valodu, pamatskolās un lauku skolās.

Starptautiski salīdzinoši Latvijas skolēniem ir neadekvāti zems savu lasīšanas prasmju pašnovērtējums.

LITERATŪRA

Geske, A., Ozola, A. (2007). *Sasniegumi lasītprasmē Latvijā un pasaulē*. Monogrāfiju sērija „Izglītības pētniecība Latvijā”, Nr. 5. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Geske, A., Grīnfelds, A. (2006). *Izglītības pētniecība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Mullis, I. V. S., Martin, M. O. (eds.) (2015). *PIRLS 2016 Assessment Framework, 2nd Edition*. USA: Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center.

Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., Hooper, M. (2017a). *PIRLS 2016 International Results in Reading*. Available: Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website, <https://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/> [retrieved 05.12.2017.]

Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Goh, S., Prendergast, C. (eds.) (2017b). *PIRLS 2016 Encyclopedia: Education Policy and Curriculum in Reading*. Available: Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website, <https://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/encyclopedia/> [retrieved 05.12.2017.]

